

PSLO/A220

నాజీల మృత్యుకేళి

ఆస్విచ్

ప్రత్యక్ష సాక్షి కథనం

సెవరినా స్టాగ్లేవ్స్కా

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్

CI

ఆస్విచ్
నాజీల మృత్యుకేళి
ప్రత్యక్ష సాక్షి కథనం

సెవరినా స్ట్రాగ్లెవ్స్కా

FOR FAVOUR OF REVIEW

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్

ఎమ్ హెచ్ భవన్, ప్లాట్ నెం. 21/1, అజామాబాద్, ఆర్ బి సి కళ్యాణమండపం దగ్గర

హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 040 -27660013

82387

అనువాదం : కాండేపూడి శ్రీనివాసరావు

ప్రచురణ సంఖ్య : 1254

ప్రథమ ముద్రణ : ఏప్రిల్, 1953

ద్వితీయ ముద్రణ : నవంబరు, 2012

వెల: ₹ 30

ప్రతులకు

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్

1-1-187/1/2, చిక్కడపల్లి, హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 27608107

బ్రాంచీలు

హైదరాబాద్, విజయవాడ, విశాఖపట్నం, తిరుపతి, ఖమ్మం,

హన్మకొండ, నల్గొండ, గుంటూరు, ఒంగోలు

ముద్రణ

ప్రజాశక్తి డైరీ ప్రింటింగ్ ప్రెస్, హైదరాబాద్

ఇవన్నీ మేము కడకంటా అనుభవించాం

అంతిమ తీర్పు పొరకులదే.

ముందుమాట

ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధ సమయంలో నాజీ దురాక్రమణ దారుల దురంతాలలో అతి దుర్మార్గ ఘట్టాలలో ఒకటి కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపుల నిర్వహణ. ఆక్రమిత దేశాలలోని అమాయక ప్రజలను హిట్లర్ మూకలు కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపులకు తరలించి దారుణమైన చిత్రహింసలకు గురిచేసి, అతి కిరాతకంగా ప్రాణాలు హరించారు. ఈ క్యాంపుల్లో అత్యంత దుర్మార్గమైనది జర్మనీలోనే ఏర్పాటు చేయబడిన ఆస్విచ్. మొత్తం మూడు ప్రాంగణాలలో ఉన్న ఈ క్యాంపులో నిర్బంధితులు కనీ వినీ ఎరుగని కష్టాలకు గురిచేయబడ్డారు. ఓ వైపున ఆకలి బాధలు, మరోవైపున దారుణ చిత్రహింసలు. ఆ నాజీ నరహంతకులు ఎప్పుడు ప్రాణాలు హరిస్తారో తెలియదు. చంపివేయబడేవారి చేతనే గోతులు తవ్వించి, వాటి అంచునే వారిని తుపాకులతో పిట్టల్ని కాల్చినట్లు కాల్చి పూడ్చివేసిన సంఘటనలు అనేకం. ఇంతకంటే దారుణం- అవేవో శరణార్థుల శిబిరాలు అన్నట్లు అమాయక ప్రజలను ఎవరి పనులు వారు చేసుకోవచ్చు, ఎలాంటి బాధలు లేకుంటా బతికేయవచ్చు అని మాయమాటలు చెప్పి తీసుకొచ్చి, నేరుగా గ్యాస్ చాంబర్లలోకి పంపించి సామూహిక హననానికి పాల్పడటం. ఆస్విచ్ కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపుకు ఐరోపా లోని పలు దేశాల నుండి మొత్తం 13 లక్షల మందిని తరలించిన నాజీలు దాదాపు 11 లక్షలమంది ప్రాణాలను హరించారు. మిగిలిన వారు ఎన్నెన్నో చిత్రహింసలను, దారుణమైన అవమానాలకు తట్టుకొంటూ, రష్యన్ రెడార్మీ జర్మన్ మూకలను తరిమికొట్టి ఆ ప్రాంతాలను విముక్తం చేసే నాటికి ప్రాణాలతో ఉండటం వల్లనే బయటపడకలిగారు. అలాంటి వారిలో ఒకరైన సెవరినా స్మాగ్లెవ్స్కా తాను స్వయంగా అనుభవించిన, గమనించిన దారుణాలను ఈ కథనంలో పొందుపరిచారు. మానవజాతి చరిత్రలోనే అత్యంత హేయమైన ఆనాటి నాజీ దుర్మార్గాలకు ఈ పుస్తకం ఓ ప్రత్యక్ష సాక్షి. అలాంటి దుర్మార్గాలు పునరావృతం కాకుండా అప్రమత్తం చేయడానికి దోహదపడుతుందనే 1953 నాటి ప్రచురణను పునర్ముద్రిస్తున్నాం.

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్,

హైదరాబాదు.

ఆస్విచ్

రైళ్లు, ఎడతెగని రైళ్లు. యూరపు నలుమూలల నుండి వస్తూనే వున్నాయి. రైలు పెట్టెలనిండా ప్రజల్ని అదేపనిగా కుక్కి కుక్కి నొక్కినొక్కి కూరారు. గాలిమరల, టులిప్ -పుష్పాల సీమ హాలెండు. కఱ్ఱ చెప్పులు, అందమైన తెల్లని టోపీలు ధరించిన పల్లెపడుచులు, సూర్యరశ్మితో పసిడి దేహచ్ఛాయలతో ప్రకాశిస్తూన్న గ్రీకు వనితలు, స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలకోసం, తమ ప్రాణాలను ఫణంగా ఒడ్డి బవేరియాలో నాజీలపై తిరుగుబాటు చేసిన జర్మన్ వీరనారీమణులు. ఒకరేమిటి? ఈ దేశం, ఆ దేశం అనడానికి వీలులేదు, అట్లా జనప్రవాహం తరలివస్తోంది. నాజీలు వార్సా తిరుగుబాటును క్రూరహస్తంతో అణచివేశారు. అయినా, ప్రేలుడు పదార్థాలను ఒక పోరాట ప్రదేశం నుండి మరొక ప్రదేశానికి అందచేశారనే నెపంతో, పిల్లల్ని సైతం ఘోర రాజకీయ కిరాతకులుగా జమకట్టి ఈ కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంప్ (చిత్రహింసా శిబిరం)కు తోలుకొనివచ్చారు. స్వాతంత్ర్య రక్షణ కోసం, తమ పూర్వీకుల అడుగుజాడల్లో, ధైర్యసాహసాలతో, బారికేడ్లు నిర్మించి విజయవంతంగా, నాజీలనెదిరించిన, అసంఖ్యాక ఛైంది యువతీయువకుల గొంతులతో, రైలుపెట్టెలు ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి. పోరాట పటిమలో సాటిలేని స్త్రీజాతి మాది-అని నిరూపించుతూ గెరిల్లా యుద్ధాలలో నాజీ ముష్కరులను ముప్పతిప్పలు పెట్టిన యుగోస్లావియా యువతులు, ఇటలీ దేశం నుండి ఎంతో మంది తల్లీపిల్లలు దిగుతున్నారు. బలవంతంగా తల్లులనుండి వేరుచేయబడిన పిల్లలు “మామ! మామ బాంబినోమియో!” (అమ్మా! అమ్మా!) అంటూ చేసే భయంకరమైన ఆక్రందనలతో క్యాంపు మారుమోగుతోంది. తల్లీపిల్లలిద్దరినీ కలిపి విషవాయువు మందిరాల్లోకి తొయ్యాలనే పాడు ఉద్దేశంతో పాలుత్రాగే పసికందుల్ని మాత్రం వేరుచేయకుండా తల్లుల దగ్గరే వుంచారు. పోలెండు, సోవియట్ యూనియన్ జర్మనీ, హంగేరీ, జెకోస్లోవేకియా దేశాల్లోని పల్లెలనుంచి పట్టణాల నుంచి ప్రజల్ని తోలుకువచ్చి క్యాంపులో పడేస్తున్నారు.

ఆహర్నిశలు విరామం లేకుండా రైళ్ళు వస్తూనే వున్నాయి. క్యాంపు ఆవరణలోనున్న రైల్వే ప్లాట్ ఫారం మీదకి సీళ్లు వేసిన రైలుపెట్టెలు చేరుతున్నాయి. వాటిలోంచి జనం దిగుతున్నారు. ఈ జనం మరొక రకంగా వున్నారు. వారి ముఖాల్లో, బాధ, భయం, ఆవేదన, అవమానం, లోకువ, లొంగుబాటు ప్రత్యక్షమవుతున్నాయి. వీరు ఇతర క్యాంపుల్లోను, ఘెట్టోల్లోను, అవన్నీ అనుభవించి అలసటతో అణగారి పోయినట్లుగా కనిపిస్తున్నారు. మిగిలినవారి ముఖకవళికలను బట్టి చూస్తే, సరాసరి వారి వారి ఇండ్ల దగ్గరనుండి వచ్చినట్లుగా ఉన్నారు. వీరిలో కొంచెం ప్రశాంతత, మనోధైర్యం తొంగి చూస్తున్నాయి. ఏదో మరొకచోటికి కాపురానికి వచ్చినట్లే, ఎంతో ప్రయాసతో తెచ్చుకున్న సామానులన్నింటినీ పాపం ఓపిగ్గా దింపుకొంటున్నారు. ఉన్నికోట్లు కుట్టే దర్జీవాళ్ళు, తమతో తెచ్చుకున్న తోలుముక్కలు, ఉన్ని, కంసాళ్ళుకుంపట్లు, మూసలు, నగీషీనగలు, తదితర సామాగ్రి బ్యాంకర్లు విదేశీనాణాలు, కరెన్సీనోట్లు, ఇలాగే కుమ్మర్లు, కమ్మర్లు, చెప్పులు కుట్టుకునేవాళ్ళు, కర్రచెప్పులు చేసేవాళ్ళు, ఎవరికి వారు వారి వారి చిన్న కార్థానాలు క్రిందికి దింపుకొంటున్నారు. వీళ్ళంతా, మళ్లీ ఎవరిపనుల్లో వారు నిమగ్నులవడానికి సన్నాహాలు చేసుకుంటున్నారన్నమాట.....

క్రొత్త ప్రదేశంలో స్వేచ్ఛగా మీ మీ పనులు చేసుకోవడానికి అఖండమైన అనేక అవకాశాలు కలుగజేస్తాం, మీ సరుకులు సమస్తం తెచ్చుకోండి అని నాజీలు ఈ దీన జనానికి ఆశలు పురికొల్పి లాక్కొచ్చారు.

పాపం ఈ ప్రజలకు ఆస్విన్ ఛిమ్ (పోలీష్ భాషలో ఆస్విచ్ అలా పిలుస్తారు.) ఎందుకు నిర్మించబడిందో, దాని అర్థంగాని లేదా వారిప్పుడే కాలు పెట్టిన బిర్కెనావ్ (బ్లెజిన్ కా ఆస్విచ్ లో స్త్రీ ఖైదీలు నివసించే భాగం) లోని తమాషాగాని తెలియదు.

బ్రతకాలనే కాంక్ష, కేవలం భ్రమపై బ్రతికే మానవ ఆశ ఇదే వీరికి నాజీల మాటపై నమ్మకం పుట్టించి, అతి నిరాశకరమైన పరిస్థితులలోకూడా ఆశను రేకెత్తించుకొనేటట్లు చేసింది! ప్లాట్ ఫారం మీద సామానులు ఎక్కడివి అక్కడే వుంచమని సూచనలిస్తూ జర్మన్ సైనికులు “ఇక్కడ సరుకుల్ని చీమైనా ముట్టుకోదు - మీ వస్తువులేమీ పోవు” అని హామీ ఇచ్చారు. నిజానికి ఏమీపోలేదు కూడా. “మృత్యువేదిక” అని మేము పిలిచే ఈ రైల్వే ప్లాట్ ఫారం నుండి జమ చేయకుండా ఏ వస్తువూ పోలేదు. ఇక్కడ దిగిన ప్రజలు తెచ్చుకొన్న సరుకులన్నింటికీ ఒకే ఒక కచ్చితమైన నిర్ణీత గమ్యస్థానం వుంది. అది జర్మనీ అని వేరే చెప్పాలా? రైళ్ళుపెట్టెల్లోంచి దిగిన జనాన్ని ఐదుగురు చొప్పున వరుసల్లో నడిపిస్తున్నారు. రైల్వే ప్లాట్ ఫారానికి కొద్ది అడుగు దూరంలో ఎర్ర

ఇటుకలతో కట్టిన బ్రహ్మాండమైన భవనం ఉంది. దానిపైన ఎత్తయిన పొగ గొట్టం ఒకటి పైకి పొడుచుకొని వచ్చింది. వరుసల్లో బారులు తీర్చి నడుస్తూన్న ఈ ప్రజలందరూ స్నానానికే వెళుతున్నామని నమ్మి వుండాలి. వాళ్ళ ముఖాల్లో అలజడి ఏమీ కనిపించడంలేదు. రైలుపట్టాల కిరుప్రక్కలా ముళ్ళ తీగలతో దడికట్టారు. కొంచెం అవతలగా మిలటరీ పాకల్లాంటి ఇళ్ళు తీర్చిదిద్దిన వీధుల్లో కట్టబడి వున్నాయి. ఈ పాకల్లోనే మేము ఖైదీలుగా ఉన్నాము. ఇటూ అటూ తిరుగుతున్న మమ్మల్ని చూచిన తర్వాత క్రొత్తగా వచ్చిన వారికందరికీ, వారు నడిచే బాట సృశానానికి కాదు, ఇంకా తమలాంటి అనేక ప్రాణులు నివసించే ప్రదేశానికి మాత్రమే దారి తీస్తుందని గట్టి నమ్మకం కలిగివుండాలి.

బిర్ కెనావ్ అడవిలోపలికి రైలు బద్దీలు వేయడంవల్ల ఫ్లాట్ ఫారం మీద రైళ్ళ రాకపోకలు మాకు కనిపిస్తూనే వుంటాయి. పశువుల్ని బందీల దొడ్డిలో పెట్టినట్లు మమ్మల్ని పాకల్లో కట్టివేశారు. వీటిని కదలి వెళ్ళకూడదని క్రూరనిషేధం. ఈ నిషేధం మొదట్లో కొద్దివారాలు మాత్రమే అన్నారు. కాని అది నెలల తరబడి పొడిగించబడుతూ వచ్చింది. దీనితో ఆ నిషేధాజ్ఞల విలువకాస్త తరిగిపోయింది. పనికి బయటకు వెళ్ళడం తప్పదుకదా? మంచి నీళ్ళు త్రాగాలంటే పాకల్లోంచి కాలు బయటపడేయ్యాల్సిందేగా? అటువంటప్పుడు బయట కనపడే దృశ్యాలు చూడకుండా కళ్ళు యెలా మూసుకుంటాం? ఆకలితో, రోగాలతో మాటిమాటికి నెత్తిమీదపడే కొరడా దెబ్బలతో, క్రుంగి కూలిపోయిన మా ఖైదీలందరికీ, కనుచూపు మేరలో ఏది జరుగుతున్నా పగలు, రాత్రి చెవులు నిక్కపొడుచుకొని, ఆ నీరసపు కళ్ళతోనే చుట్టూ ఆవరణ వైపు చూడడం అలవాటయిపోయింది. రైళ్ళల్లోంచి దిగిన కొత్త జనమంతా సృశానబాట వైపు అడుగులువేస్తూ ముందువారిని అనుసరిస్తున్నారు. నాజీలు ఎవరిమీద కస్సుబుస్సు మనడంలేదు సరికదా చాలా చనువుగా వున్నారు. ఇది వారికి మరింత ఉపశాంతిని కలుగజేసింది. కాళ్ళు లాగినవారిని కూర్చుండనిచ్చారు. రోడ్డు ప్రక్కన పచ్చగడ్డిలో రగ్గులు వేసుకొని, ప్రయాణ బడలికను తీర్చుకొనేవారిని తీర్చుకోనిచ్చారు. తమ, తమ మతాలననుసరించి దైవప్రార్థనలు చేసుకోడానికి ఎవరికీ అభ్యంతరం చెప్పలేదు. ఒకరిపై ఒకరు అనుకొన్నా తలకి సూర్యరశ్మి తగలకుండా ఏమి అడ్డుపెట్టుకొన్నా, పిల్లలకు తల్లులు కూర్చొని పాలిచ్చినా, దుస్తులు మార్చి శుభ్రంచేసినా ఏమీ ఆటంకపర్చలేదు.

అసంఖ్యాకమైన ప్రజానీకం గుంపులు గుంపులుగా ముందుకు సాగుతున్నారు. రోడ్డు కిరుప్రక్కలా వున్న రెండు మృత్యుమందిరాల మధ్య అందర్నీ ఆపారు.

ఈ మందిరాల్లోనికి వీరినందరీ పంపేముందు జనం వరుసల్లో సరిగ్గా వున్నారో లేదో లెక్క పెడుతున్నారు. తమ కూతుళ్లను దగ్గరగా లాక్కొంటున్నారు. తల్లులు, కొడుకులు వారి వారి తండ్రుల దగ్గరికి చేరుతున్నారు. సాధ్యమైనంత వరకు యెవరి కుటుంబాలకు వారు దూరం కాకుండా చూసుకొంటున్నారు. మొత్తం మీద పెద్ద అలజడి ఏమీలేకుండా అందరూ ఆవరణ దాటారు. ఈ మందిరాలపైనున్న పొగగొట్టాలు విరామం లేకుండా పొగలు వెదజల్లుతుంటాయని మాకు తెలిసినంతకూడా పాపమీ ప్రజలకి తెలియదు. దేనిలోనికి ప్రవేశిస్తున్నారో కూడా వీరు వూహించుకోలేకుండా వున్నారు. అశేష మానవాళి యిదే మాదిరిగా మోసగింపబడ్డారు.

ముందు హాలు, అతి శుభ్రంగా వుంది. వస్తువులన్నీ చక్కగా దృఢంగా వుండేటట్లు అమర్చారు. గోడపొడుగునా యినుపరేకుతో కట్టిన సీట్లు, ఆసుపత్రిలో జనం కూర్చునే బల్లల్ని జ్ఞాపకం చేస్తున్నాయి. లోపలికి రాగానే పెద్ద వరండా వుంది. వరండా, పైగోడపై “స్నానానికి, బట్టలు క్రిమిరహితంగా చేసుకోవడానికి దారి” అని ఆరు భాషల్లో వ్రాయబడింది.

ఎర్రసిరాతో రాసిన బాణం మార్గాన్ని చూపెడుతోంది.

లోనికి వచ్చిన ప్రతి ఒక్కరికి ఒక శుభ్రమైన తువ్వలు, సరిక్రొత్త సబ్బు ఇవ్వబడ్డాయి. ప్రక్కన ఎంతో నమ్రతతో నిలుచున్న నాజీ సేవకుడు, బట్టలు విప్పి జాగ్రత్త చేసుకొనే స్థలం చూపిస్తున్నాడు. స్నానం చేసి ఇట్టే తిరిగి వస్తామనే ఆశతో, విడిచిన బట్టల్ని పాపం ఎంతో జాగ్రత్తతో మడచి దాచుకొని “స్నానానికి, బట్టలు క్రిమిరహితంగా చేసుకోడానికి” వెళ్లే మార్గం వైపు వచ్చిన క్రొత్త జనం సాగుతున్నారు. నగ్న శరీరాలతో, వారంతా వెచ్చగా వున్న పెద్ద హాలులో ప్రవేశించారు. లోపలంతా శూన్యం. కిటికీలు, ద్వారబంధాలు యేమీలేవు. అంతా చీకటిమయం. వెంటిలేటర్ లాంటిది మాత్రం గోడకి పైభాగంలోవుంది. అందరూ హాలులోకి వచ్చిన వెంటనే ఆ రంధ్రాన్ని మూసేశారు. సరంబీలో తేజోవంతమైన విద్యుద్దీపాలు అమర్చబడివున్నాయి. ఆఖరి మనిషి హాలులో ప్రవేశించిన వెనువెంటనే ఇనుప ద్వారాలు గట్టిగా బిగించివేశారు. అదే ఈ కపట నాటక అంతిమాంకం. ఇప్పుడిక మిగిలినది యదార్థం మినహా మరేమీ లేదు. పైన చెప్పిన వెంటిలేటరు మూత ఒకసారి పైకి లేస్తుంది. అందులోంచి లేత నీలిరంగు మంటలు వర్షంలాగ కురుస్తాయి - ఇది సైక్లోన్ అనే విషవాయువు.

ధర్మాస్ ఫ్లాస్కెలాగ గట్టిగా బిగించిన ఈ మృత్యుమందిరం నుండి బాధతో మూల్గిన ధ్వనిగాని, ఆఖరికి ఏ క్షీణ స్వరం కూడా బయటకు రాదు. అంటే దీనిని బట్టి చావు మెరుపు తీగలాగ వస్తుందని అనుకోకండేం! విషవాయువు పీల్చి చచ్చిపోవడం మీరూహించేటంత సులభం కాదు. శ్రమలేకుండా అసంఖ్యాక ప్రజానీకాన్ని నిర్మూలించాలనిగాని, ఇంకే ఇతర కారణాలవల్లగాని, నాజీలు విషవాయువు విరివిగా ఉపయోగించారనే విషయం క్యాంపులోనున్న వారందరికి సాధారణంగా తెలుసు. ఈ నీలపు విషవాయువును (సైక్లోన్) పెద్ద మోతాదులో ఉపయోగిస్తే తక్షణం ప్రాణం తీస్తుంది. కాని మామూలుగా చిన్న చిన్న మోతాదులలో వదలడం వల్ల జనం అపరిమితమైన బాధతో గింజుకొని చావవలసి వచ్చేది.

ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ విషవాయువు మందిరాల్లో విద్యుత్ దీపాలను మరమ్మత్తు చేయించడానికని ఖైదీలను కొందర్ని అక్కడికి తీసుకొని వెళ్లేవారు. విషవాయువుతో మానవ మారణహోమంకాగానే ఆ హోలు తలుపులు తెరచేవారు. చనిపోయిన వారి నగ్న దేహాల్ని చూస్తే, ఆ పాడు సైక్లోన్ పీల్చి చావుతో ఆ మనుష్యులు ఎంతగా పోరాడవలసివచ్చిందో బాధతో బిగిసిపోయిన ఆ కళేబరాలు వివరించేవి. ఈ హింసాకాండ నుండి బయటపడాలనే ఆవేదనతో పాపం కొందరు గోడలు ఎక్కడానికి ప్రయత్నించి, వారట్లాగే గోడల కంటిపెట్టుకొని మరణించారని, కొందరు తొడ త్రొక్కిడిలో అడుగున పడిపోయి, తెరచిన నోళ్లతో ప్రాణాలు విడిచారని, మరికొందరికి గుడ్లు బయటికి వచ్చాయని, ఆయా శవాల ముఖాల పైనున్న దారుణమైన భయావేదనల ముద్రలను, కళేబరాల ఆకారాలను స్వయంగా చూసినవారు మాకు చెప్పేవారు. ఆ మృత్యుమందిరంలో అందరూ ప్రవేశించాక ఇనుప తలుపులు బిగించేవారు. అటు తర్వాత చాలాసేపటికిగాని సైక్లోన్ విషవాయువును వదిలేవారు కాదు. బహుశా హోలులో ప్రవేశించిన ప్రతి జీవికి ఇకవారికి అంతిమ ఘడియలు సమీపించాయని తెలియజేయడానికే ఈ విరామ సమయం ఉద్దేశించబడి వుండాలి. తమ తర్వాత ఈ మృత్యుమందిరంలో ప్రవేశించే మానవులందర్నీ హెచ్చరిస్తూ, వారికి జరగబోయే దగాను, పచ్చి మోసాన్ని వ్యక్తపర్చాలనే ఆత్మతతో లోన ప్రవేశించిన ప్రజలు ఆఖరి క్షణంలో శరీరంలోనున్న ప్రతి అణువును శక్తిని కేంద్రీకరించి వేసిన కేక ఆ మృత్యు మందిరంలోనే సమసిపోతుంది.

బయటంతా నిశ్శబ్దం. రోజూ ఈ దహనశాలల్లో వేలాదిగా దగ్ధం చేయబడే మానవ కళేబరాల నుండి పొగల్ని గొట్టాలు విరజిమ్ముతున్నాయి.

II

చుట్టుప్రక్కల ప్రదేశాలన్నీ ఈ దుర్వాసనతో నిండిపోయాయి. కంపు భరించడం మానవ శక్యం కాదు. ఖైదీలు అహర్నిశలు ఈ దుర్గంధాన్నే పీల్చాలి. దీనితో, తలదిమ్మెత్తి పోయేది. చాలామందికి అప్పుడే ఉన్మాదం కూడా సంభవించింది. ఈ పరిస్థితుల్లో భూవలయంలో ఎక్కడా అమల్లోలేని అత్యంత ఘోరహత్యాకాండ జరిగే చోటికి చేరువలోనే మేము నివసించవలసి వచ్చింది.

ఈ విషవాయువు మందిరాల్లో గణింపలేని ప్రజా సమూహాల్ని నిలుపునా ఖూనీ చేయడం మేము కండ్లారా చూశాం. ఈ రెండు విషవాయువు మందిరాల్లో నిర్మూలింపబడేవారిని తగలబెట్టడానికి అక్కడున్న దహనశాలలు సరిపోవడం లేదు. విరామం లేకుండా, హత్య కావింపవలసిన ప్రజల్ని రైళ్లు జేరవేస్తూనే వున్నాయి. శవాల గుట్టలు పెరుగుతున్నాయి. కొన్ని కుళ్లి కంపుకొడుతున్నాయి. ఈ పరిస్థితులన్నీ అరికట్టకపోతే విపరీత ప్రమాదాలు సంభవించేటట్లుగా కనబడుతోంది. అందుకని ఆ స్మశాన భూమికి కొద్ది అవతలగా ముక్కోణాకార వృక్షాల మధ్య చుట్టూ కర్రలతో వొక దడికట్టి, అక్కడ కళేబరాలను తగలబెట్టడానికి, ముందుగా పేర్చడం మొదలు పెట్టారు. 1942లో అవలంబించిన అమానుష పద్ధతులన్నీ మళ్లీ మొదలు పెట్టారు.

అనేక శవాల్ని ఆరుబయటే తగలబెట్టడం ప్రారంభించారు. కొన్నింటిని గోతులు తీసి అడవుల్లో పాతేశారు. ఇవి ఎన్నిచేసినా పని నిర్వహణలో విషవాయువు మందిరాల ముందు దహనశాలలు, స్మశాన భూములు వెనుకంజవేస్తూనే వున్నాయి. ఈ కార్యకలాపాలన్నీ అత్యంత రహస్యంగా వుంచినా నాజీ యస్.యస్. మనుష్యుల ఉన్మాదం పెచ్చు పెరిగేసరికల్లా యివన్నీ బయటపడక తప్పలేదు. నాజీలు త్రాగి తందనాలు త్రొక్కుతూ శవాల ప్రోగుల్ని త్రాళ్లతో కట్టి మా మధ్యకీడ్చుకొనివచ్చి మమ్మల్ని భయపెట్టసాగారు. దీనితో శవాల కంపు సరాసరి మా మధ్యకే మోసుకువచ్చారు.

1943లోనూ 1944లో చాలా మాసాల వరకు స్థితిగతులు యిలాగే వుండేవి.

ఒక జట్టు మృత్యుమందిరంలో ప్రవేశించాక, తదుపరి 'అవకాశం, కోసం బయట వేచివున్న జట్టులోని వారికెవరికీ, లోన ప్రయోగించే విషవాయువు జాడ కించిత్ కూడ తెలియకపోయినప్పుడు, మరణించిన మానవుల ఆక్రందనలు, వార్సా, పారిస్, స్టాక్ హోం నగరాలు చేరలేదంటే ఆశ్చర్యమేముంది?

కాని సత్యాన్ని ఇనుప తలుపుల మధ్య శూన్య మందిరాల్లో ఎవరూ బంధించలేరు. ఎన్ని కృత్రిమ పద్ధతులు అవలంబించినా సరే యదార్థం దాగదు. ప్రజా హృదయాలను చేరుకొంటుంది. సత్యం అజేయమైనది. ఇది ఆనాది నుండీ వస్తూన్న సూత్రం.

ఆఖరికి మృత్యు ముఖాలకి వెళ్తున్న వారు సైతం వూహించలేని, విశ్వసించలేని పద్ధతుల్లో ఈ క్రూరాతి క్రూర హత్యాకాండ కార్యక్రమాన్ని నాజీలు తయారు చేసి, మా కండ్లముందే దాన్ని ఆచరణలో పెట్టారు.

అప్పుడే పది సంవత్సరాలు గడచిపోయాయి. జీవితం నందనోద్యానవనంలా అభివృద్ధి చెందుతోంది. యుద్ధంలో మారణహోమం జరిగిన ప్రదేశాల్లో నవనవలాడే పచ్చని గరిక మొలకెత్తుతోంది. నాజీలు తీయని మాటలతో మోసగించి మసిచేసిన మానవుల బూడిద అంతా గాలికి యెగిరి చుట్టూవున్న పొలాలనంతా కప్పివేసింది. ఆయాచోట్లన్నిటినీ నిశ్శబ్దం ఆక్రమించింది. సోవియట్ ప్రజా విజృంభణకు తట్టుకోలేక ప్రాణాలమీద తీపితో హడావిడిగా హిట్లర్ కిరాతకులు, కాళ్లకి బుద్ధి చెప్పినందువల్లగాని, కేవలం తలవని తలంపుగా చేజిక్కిన అమూల్య అవకాశం వల్లగాని, యేకారణం వల్లనైతేనేం చావునుండి బయటపడ్డ మేము మాత్రం ఆ నాజీల అత్యాచారాలను మరచిపోవాలన్నా మరచిపోలేం.

తెలిసిన వ్యక్తులెందరో ఈ ఆస్విచ్ విషవాయువు మందిరాల్లో దహనశాలల్లో దగ్ధమైపోయారు. కాల ప్రవాహంలో చెల్లాచెదురై పల్చబడిన ఈ బూడిద పరిచితమైన ముఖాలను నా మనోఫలకంపై మసగ్గా ప్రతిబింబింప చేస్తోంది.

దోరా కర్మాగారంలో బాంబుల ఉత్పత్తికి ఉపయోగించిన ఘాటైన ఆమ్లముల మూలంగా దృష్టిని కోల్పోయిన కార్మికులందరూ కనిపిస్తున్నారు. ఇద్దరిద్దరు చొప్పున ఒకరి భుజాలపై ఒకరు చేతులు వేసుకొని వరసల్లో నడిచేవారా అంధులు. వారికి నాజీ యస్.యస్. వాడొకడు దారి చూపేవాడు. నిజానికి ఆ ఫ్యాక్టరీలో పనిచేసిన కాలం కేవలం ఆరువారాలు మాత్రమే అయినా, ఈ స్వల్పకాలంలోనే వారి దృష్టి

బాగుపడ్డానికి శక్యం కానంతగా నాశనమైపోయింది. వీరితర్వాత వీరి స్థానాల్లో ప్రవేశించే మనుష్యుల కోసం అంధత్వం, అటుపైన స్మశానం ఎదురు చూస్తున్నాయి. ఇట్లాంటి ప్రజలెందరో గుంపులు గుంపులుగా విషవాయువు మందిరాల్లో బొగ్గయిపోయారు. నాజీలు మానవ నిర్మూలనార్థం నిగూఢంగా దాచిన రసాయనిక పదార్థాలతో విషవాయువుల్ని తయారు చేసి ప్రయోగిస్తున్నారనే విషయం ఈ మందిరాల్లో ప్రవేశించే కొందరికి పూర్తిగా తెలిసినప్పటికీ, వీరి తర్వాత యీ మందిరాల్లో కాలుపెట్టే వేలాది అమాయక ప్రజలు, లోన వేచియున్న చావును గురించి హెచ్చరించలేకపోయారు.

యావోజనో, గనినుండి తీసుకొని వచ్చిన కార్మికుల్ని నేనిప్పటికీ చూస్తూనే వున్నాను. వారిలో చాలామందికి మోచేతులపై, మోకాళ్లపై గాయాలున్నాయి. గోని గుడ్డలతో కట్టినకట్లు వూడిపోయి, రక్తం వోడుతోంది. కొందరికి చితికిపోయిన వేళ్లు, చీముతో కుళ్లి, అంటుకొని పోయి నిరుపయోగంగా వున్నాయి. ఆకలంటే, ఖైదీలకు కొత్తకాదు. శరీరం మీద వదులుగా వ్రేలాడే గుడ్డలు దేహాల్ని కాదు వారి అస్తిపంజరాల్ని కప్పుతున్నాయి. తోటి ఖైదీలు వారి దీనస్థితి చూసి తమ రేషను రొట్టెల్ని అందిస్తున్నారు. ఆ రొట్టెముక్కల వల్ల ఏమవుతుంది? కొద్ది ఘడియల్లో విషవాయువు మందిరమే వారి కష్టాలను కడకంటా తీర్చునున్నది.

చేతులను ముళ్లతీగెలతో కట్టి వార్షాలోని పావ్యాక్ చెరసాలనుండి తీసుకొచ్చిన ఖైదీలనింకా చూస్తున్నాను. కనీసం ప్రాణం పోయేముందు కడసారి అరుపుకూడా అరవకుండా నోట్లో పారిస్ సున్నం (ప్లాస్టర్ ఆఫ్ పారిస్) కుక్కారు. ఆనాడు వారి నోట్లోనే అణగిపోయిన ఆర్తనాదం మాలో నిత్యం ప్రతిధ్వనిస్తూనే వుంది.

గోతులు తీస్తున్న లుబ్లిస్ (పోలెండులో ఒక జిల్లా) రైతులరుగో - అక్కడ కోరచూపులు చూస్తూ నాజీ యస్.యస్. మనిషి, వాళ్లచేతే వారి గోరీలు తవ్విస్తున్నాడు - పని పూర్తిచేసిన వెంటనే పాపమా కర్షకుల్ని అక్కడే సరిగ్గా ఆ గోతుల్లోనే పడేటట్లు కాల్చిపారేశారా క్రూర నాజీలు.

ధైర్యం చేసి నాజీలకెదురు తిరిగిన యువకుల్ని, క్యాంపు మధ్యగానున్న స్థంభానికి కట్టి వురితీస్తూ, ఆ దృశ్యాన్ని చూడమని మమ్మల్ని నిర్బంధించేవారు. ఆ విధంగా మాలో భయోత్పాతాన్ని కలుగజేయాలని ఆశించారు. నేను తేరిపార చూచేదాన్ని - భయాన్ని జీర్ణం చేసుకోడానికి కాదు. భయంకర దృశ్యాన్ని నా స్మృతిపథంలో చిత్రించుకోడానికి.

గోతులు త్రవ్వడానికి వెళ్లిన మనుష్యులు తిరిగి వచ్చేదారిలో సరిగ్గా ఆ బిర్ కెనావ్ గేటు దగ్గర, ఒక మనిషిని కేవలం పొట్ట మాత్రమే కనబడేటట్లు పాతిపెట్టారు. కర్ర చెప్పులు తొడుక్కొన్న, వేలాది ఖైదీలను పశువుల్ని తోలినట్లు ఒక్కమ్మడిగా తోలి, పరుగెత్తుతున్న ఆ జనంపై కాల్లకుక్కల్ని వుసిగొల్పారు. ఆ తొడత్రొక్కిడిలో యేది యెక్కడుందో, దారిలో మనుష్యులున్నారో, యెవరున్నారో చూచేవారెవరు? కాళ్లు యెటు పరుగుతీస్తే అటే...

క్రుంగి, క్రుశించి, శుష్కించిపోయిన జనం నగ్న దేహాలతో చలిలో కాలుతీసి కాలు వేయలేని స్థితిలో వంగి వంగి దట్టంగా కురిసిన మంచులో నడుస్తున్నారు. విరామం లేకుండా మంచు పడుతూనే వుంది. మంచును త్రాలీ బండ్ల నిండా యెక్కించుకొని దూరంగా లాక్కొనిపోయి ఒకచోట గుట్టగా వేస్తున్నారు. చలికి తట్టుకోలేక వడిగా పరుగులుతీస్తూ మంచును జేరవేస్తున్నారు. మేఘాలు క్రిందగా దిగి క్యాంపును కప్పివేశాయి. ఎడతెరిపిలేకుండా మంచు కురుస్తోంది.

సర్వాంతర్యాములం మేమున్నాం - బహు పరాక్ అని జ్ఞాపకం చేయడానికి కామోసు, నాజీలు విచక్షణ లేకుండా వారి యిష్టం వచ్చిన వైపుకి తుపాకీ గుండ్లు వదులుతున్నారు. ఈలాంటి అమానుష హాస్యాలు, ఆటలు చాలా రోజులవరకు సాగాయి. ఎన్నడూ యే జబ్బూ పడని తమ అన్నలు, తండ్రులు, కొడుకులు యెంతో బలిష్టంగా వుండేవారే, అలాంటి వారల్లా ఆస్విచ్‌లో ప్రవేశించిన కొద్దిరోజుల్లోనే యెలా చచ్చిపోయారో అని వారి వారి ఆపులు ఊహించుకోలేకపోయేవారు. అన్ని కుటుంబాలకూ ఒకే లిపి, ఒకే సరళిలో ఒకే రకపు మాటలతో మీ ఆపులు చనిపోయారని టెలిగ్రాములు మాత్రం పంపేవారు. పాపం అనేకమంది చనిపోయిన తమ బంధువుల, అస్తికలు బూడిద పంపించమని వినయపూర్వకంగా విన్నపాలు చేసేవారు. నిజానికి వాటిని పంపడానికి యేమంత ఖర్చుకాదు కూడాను. కాస్త మంచి ధోరణిలో వుంటే పంపాలని బుద్ధివుడితే యూరపులో అన్ని దేశస్థుల్ని కలిపి కాల్చిన బూడిద యేదో కాస్త యెత్తిపంపేవారు.

కేవలం వారి పిచ్చి ఆనందం కోసం యస్.యస్. గ్యాంగ్ వాళ్లు క్యాంపులో ఖైదీల్ని కొందర్ని యేరి లాక్కొని పోయి తలకాయలు మాత్రం కనబడేటట్లు మంచులో పాతేసి, ఫుట్‌బాల్ ఆటలో బంతిని తన్నినట్లు నిండు ప్రాణంతో వున్న యీ తలలను తన్నేవారు. ఇనుపనాడాలతో వున్న ఆ బూటు తాపులకు ఖైదీలకంటే గ్రుడ్లు క్రింద ఊడిపడేదాక క్రూర నాజీలాడిన ఆట నేటికీ కనిపిస్తూనే వుంది.

అటు చూడండి, పాపం! ఆ వానలో ఆడవాళ్లని మోకాళ్లమీద కూర్చోపెట్టి రెండు చేతులు ముందుకు చాపించి, వాటిపైన యిటుకలు పేర్చి ఎట్లా హింసిస్తున్నారో! ఆ శిక్షంతా దేనికో తెలుసా? తమ రేషనుగా యిచ్చే రెండు రొట్టెముక్కల్ని బురదలో గిరాటు వేయకుండా చేతికందించమని ఆందోళన చేసినందుకు. గర్వాతిశయంతో, అహంభావంతో, సంవత్సరాదినాడు నాజీలు గ్లాసుల్లో సారానింపి “వహ్వా! నేడు జర్మనీ యావత్తు పెద్ద కాన్సంప్రేషన్ క్యాంపులాగ తయారవుతోంది.” అని వళ్లు తెలియని మైకంలో పిచ్చి ప్రేలాపనలతో నూతన సంవత్సరాన్ని ఆనందిస్తూన్న అరుపులు నాకింకా వినబడుతున్నాయి.

అరుగో పాపం! ఆ 25-ఎ నెంబరు బ్లాకులో కటకటాల మధ్య నిలబడి ఆ స్త్రీ లెంత దీనంగా చూస్తున్నారో చూడండి. ఆహార పానీయాలు, ఆ శవాల పాకలోనికి పోకూడదని నాజీల ఆజ్ఞ. ఆ 25-ఎ బ్లాకుపేరు శవాల పాక. కాబట్టి అందులోనున్న వాళ్లంతా శవాలకింద లెక్క. మరి శవాలకు తిండి నీళ్లు యెందుకు అని నాజీల తర్కవాదన. క్యాంపు ఆసుపత్రిలో టైఫాయిడ్ జ్వరంతో బాధపడేవార్ని, బిగిసిన కండరాల రోగంతో తీసుకొనే వార్ని, క్షయరోగ పీడితుల్ని, మలేరియా జిగట విరేచనాలతో బాధపడేవారిని అందర్నీ కలిపి ఆ 25-ఎ బ్లాకులో కుక్కేవారు. అంతేకాదు కాట్లకుక్కల కరపులతో చచ్చిన ఖైదీలు, నాజీల విశాల క్రీడలో తుపాకీ గుండ్లకు బలిచేయబడిన అభాగ్యులు, ఫుట్ బాల్ ఆటలో నాజీల ఇనుపనాడాల బూట్ల క్రింద నలిగి బురదలో పచ్చడైపోయిన వారు, ఒకమాటలో చెప్పాలంటే, ఆరోగ్యవంతులు, రోగులు, శవాలు అందరూ ఈ 25-ఎ శవాల బ్లాకులో నివాసులన్నమాట.

ఇకపోతే క్యాంపులోని సజీవులైన ఖైదీలలో తిన్నగా రుద్రభూమికి తీసుకొని పోవలసినవారిగా యేరిన వారినికూడా యీ శవాల బ్లాకుకే పంపేవారు. ఇలా యేరినవారిలో వృద్ధులు, వికలాంగులు, దుర్బలులు యెక్కువగా వుండేవారు. మళ్లీ అక్కడక్కడ తిండిలేక యెండిపోయిన యువతీ యువకులు, దృఢకాయులు, కూడా వీరిలో మనకి కనిపిస్తారు. ఓటివాల్లని, వున్నాదుల్ని, వికలాంగుల్ని - యెవరికి యేకాస్త లోటు కనిపించినా సరే అట్టివారందరికీ, 25-ఎ బ్లాకు శరణ్యం కాకతప్పదు. యవ్వనంలో నవనవలాడే యువతి, అన్ని పనులు తనకుడిచేత్తో చేసుకొని పోయేది. పాపం! ఆమెకు పుట్టినప్పటి నుండి యెడం చెయ్యలేదు - ఆ తప్పు ఆమెదా? ఏమైతేనేం ఆ అమ్మాయిని కూడా, 25-ఎ బ్లాకుకి రవాణా చేశారు. ఇప్పుడు ఆ శవాల బ్లాకులో అందరితో పాటు మృత్యువు కోసం ఆమెకూడా యెదురు చూస్తోంది. చావుకి వంతువచ్చిన అవిటివాళ్లని, వికలాంగుల్ని 25-ఎ బ్లాకు నుండి రుద్రభూమికి యస్.యస్. వాళ్లు తోలుకొని పోతుంటే కిటికీలో నుండి వారికేసి దీనంగా చూస్తూ నిలబడే ఆ పిల్ల నాకు కనబడుతోంది.

“దాహం ! దాహం !” అని అరిచేవారు అసహాయ స్త్రీలు.

చాలా రోజులకొక పర్యాయం - ఒక్కొక్కప్పుడు అనేక వారాలకొకసారి, సింహద్వారం తెరచుకొనేది. అనేక మంది నాజీలు ఒక్కసారిగా లారీలలో చొరబడేవారు. ఒక్క లాటులో బ్రతికున్న వారిని చచ్చిన వారిని ఆస్పిట్లోని బాధితులందరినీ ఆ లారీల్లో అరలు అరలుగా పట్టినంతవరకు పేర్చి లాక్కొని పోయేవారు. దీనిని గురించి క్యాంపులో ఎవరూ పైకి మాట్లాడడానికి వీలేదు. లారీలు కదలి మలుపు తిరిగాక, ఆ శవాల అడుగునపడి నలుగుతూన్న జీవరాసి కదలి పెద్దపెట్టున మూల్గేవారు - బహుశా ఆ మూల్గులే వారి కడసారి మాటలు. క్యాంపు నుండి దహనశాలకి ప్రయాణం కొద్ది నిమిషాలే అయినా పైకి వినవచ్చే బాధతో బరువెక్కిన ఆర్తనాదాలు, లోనవున్న మా ఖైదీలనందర్ని సూదులు పెట్టి పొడిచినట్లు, కొరడా పెట్టి కొట్టిలేపినట్లు చేసేవి.

హాలెండు దేశపు స్త్రీ ఆల్మారోజ్. స్త్రీ క్యాంపులో సంగీత నిర్వాహకురాలు. నాజీలీమెకు సంగీత ప్రదర్శనలెప్పుడు ప్రారంభించాలో యేయే గీతాలు వాయిండాలో మొదలైనవాటిని గురించి ఖచ్చితమైన ఆదేశాలిచ్చారు. ఉత్సాహపూరితమైన ఫోక్ స్ట్రోట్ నృత్యగీతాలను కాని హృదయరంజకమైన హంగేరియన్ చారదాష్ గీతాలనుగాని, కనీసం కడసారి ఘడియల్లోనైనా మరణదండన విధింపబడిన వారికి వినిపించకూడదని, కఠినమైన చండ శాసనం.

వాయిద్యాల హోరులో “హుషారుగా వుండండి” అనే జర్మన్ గీతాన్ని వల్లిస్తున్నారు బృందగాయకులు. ఫ్రెంచి సినీతార, క్లారీ, రోజంతా గోతులు త్రవ్వి అలసి క్యాంపుకు చేరిన స్త్రీలకు సాయంకాలం ధైర్యోత్సాహాలు కలుగచెయ్యటానికి “కామ్రేడ్స్ డోర్ మెజ్నోస్” అనే పాటను, తరచుగా పాడి వీనులకు విందు చేసేది. నెరిసిన తలపై మిగిలిన నాలుగు పరకలను చెదిరిపోకుండా తెల్లటి రుమాలుతో కట్టుకున్న ఆస్ట్రీయా దేశస్థురాలు, వియన్నా సంగీత మాధుర్యంతో మమ్మల్ని ముగ్ధుల్ని చేసేది. ఇంతేకాక తమ కత్యంతాప్యాయమైన చారదాష్ గీతాల్ని ఫిడేలుపై మృదుమధురంగా వాయించే హంగేరియన్ దేశస్థులు కొందరున్నారు. నడిరేయి వీరిని యస్.యస్. కిరాతకులు లాక్కొనిపోయి దహనశాలల్లో వారుచేసే అమానుష చర్యల్లో వుత్తేజపరచడానికి వాయింపమని నిర్బంధించేవారు. మాలో ఒక జెక్ కన్య వుండేది. పాపమామె కంఠమంతా దుఃఖావేదనతో పూడిపోయింది. ఈ అంతర్జాతీయ గాన బృందంతో మాక్రాకోవ్ నటి యెవ్వాస్తోయోవ్స్కా అత్యంతనోన్యంగా వుండేది.

III

ఆల్మారోజ్, తొణుకూ బెణుకూ లేకుండా తన స్వదేశం హాలెండులో వున్నట్టే ప్రశాంతతతో తన పనిని సక్రమంగా, రాగానుగుణ్యంగా కదలికలను సమన్వయపరుస్తూ నిర్వహించుకుపోయేది.....

ఆమె చూపులు మాత్రం లారీలవైపే వుండేవి - ఇవ్వాల చాలా లారీలు వచ్చాయి. బహుశ చుట్టుపట్ల క్యాంపుల్లో నుండి కూడా చాలామందిని తీసికొనిపోతూ వుండాలి. లారీలు ఆగినప్పుడల్లా కుదుపుకి చచ్చి బిగుసుకుపోయిన కళేబరాలు కాళ్ళు, చేతులు కట్టదుంగల్లా అల్లలాడుతున్నాయి. బాధతో మూల్గే ఖైదీల ఆర్తనాదాల్ని తిరిగి క్యాంపుల్లోకి వాయుతరంగాలు మోసుకువస్తున్నాయి. ఈ రోదనాస్వరాలు వింటూంటే మా రక్తం గడ్డకట్టుకుపోయేది. “క్షేమంగా వెళ్ళి లాభంగా తిరిగిరా” అన్న గీతాన్ని ఉత్సాహపూరిత ధ్వనులతో, చుట్టూ గాలినంతా వాయిద్యాలు నింపివేశారు.

ఖైదీలంతా ఆల్మారోజ్ చాలా అదృష్టవంతురాలు, మంచి వుద్యోగం దొరికిందని అనుకునేవారు. గాన బృందంలోని యువతులందరికీ, ఒకరోజు వుదయం హఠాత్తుగా చచ్చిపడివున్న ఆమె మృత కళేబరం కంటపడింది. తర్వాత ఆమె ఆత్మహత్య చేసుకొన్న విషయం బయటపడింది.

IV

మనిషి పై మనిషి ఆధిక్యతను చూపించడానికి కాబోలు. నాజీలు జ్వాలా తోరణంలాగ స్త్రీ పురుషులను ప్రాణాలతో దహనం చేసేవారు. ఆ రోజులు గడచి పది సంవత్సరాలయింది. మానవ మారణ మహాయజ్ఞం జరిగిన ఆ ప్రాంతాల నిండా నేడు నిశ్శబ్దత తాండవిస్తోంది. కనీసం నోటమాటైనా రానీయకుండా, హిట్లరు రాక్షసులు లక్షలాది ప్రజల ప్రాణాలను హరించి వేసిందిక్కడనే. శబ్ద శూన్యంగా నున్న ఈ ప్రదేశాలను చూడడానికని అప్పుడు ఒక్కొక్క దూరయాత్రికుడు వచ్చిగాలిలోవూగే ఆ గేటు దగ్గర ఆగి, బెదురుతూ లోన అడుగుపెట్టి, గత రెండవ ప్రపంచయుద్ధ సమయంలో అక్కడ జరిగిన అమానుష హత్యాకాండ ఆనవాళ్ళకోసం తరచి తరచి చూస్తాడు. అదిగో! అటు చూడండి, ఆ నల్లదుస్తులు ధరించిన వృద్ధమాత తన దుఃఖావేశాలనన్నింటినీ ఎట్లా అణచుకోడానికి ప్రయత్నిస్తూందో? నెరసిన తలవంచుకొని ముందుకామె వడిగా సాగిపోతోంది. అసలే పిట్టంత మనిషి. అందులో హిమాచ్ఛాదితమైన ఆ విశాలమైన భూభాగంలో మరింత చిన్నదిగా కనిపిస్తోంది. ఖైదీల పాక కప్పులన్నింటిపై మంచు పేరుకొనివుంది. ఆవరణ చుట్టూ పాతిన సిమెంటు స్తంభాలకు బిగదీసిన ముళ్ళ తీగలు చుట్టబడివున్నాయి. ఆ దడివైపు నడుస్తోంది ముసలమ్మ. అంతా శూన్యం నిర్మానుష్యం. బ్లెజిన్ కా అనబడే ఆ చిన్న అడవి చివరదాకవచ్చి ఆగిందామె. అయితే, యిదేనన్నమాట ఆ ప్రదేశం అన్నట్లు, ఒకసారి మళ్ళీ చుట్టూ కలియచూచి అదేనని నిర్ధారణ చేసుకొంది. ఈమె రాకకోసం, యెదురుచూడడానికి మిగిలిందల్లా ఏమిటి? పాడుబడిన పెద్ద స్మశానంలో ఈ కాస్త చోటు మాత్రమే! చేతినున్న చలి తొడుగు తీసివేసి, మంచును తప్పించి ఆ స్థలాన్ని శుభ్రం చేస్తోందామె. మోకాళ్ళపై కూర్చున్నదల్లా యింకా భూమిమీదకి వంగి తదేక దృష్టితో ఆ మట్టివంక చూస్తోంది, ఆమె కంఠం మూగబోయింది. రెండు చేతుల్తోను దోసెడు మట్టి తీసుకుంది. గాలి బలంగా ఆమెను

4

థీకొంటోంది. నెరసిన జుట్టు గాలిలో నిలబడింది. చేతిలోనున్న తడిమట్టంతా చెల్లాచెదురుగా ఎగిరిపోయింది.

నల్లటి ఆస్విన్చిమ్ భూమిలో పాతిపెట్టిన ప్రజల యెముకలు తెల్లగా మెరుస్తున్నాయి. ఏపుగా పెరిగి, పువ్వులు కాయలు విరియకాయడాన్ని దూర దూరంగా, విత్తులునాటినట్లుగా, యీ అసంఖ్యాక మానవ శేషాలు వెదజల్లబడినాయి. నల్లటి దుస్తుల్లో వున్న ఆ వృద్ధమాత ఎగిరిపడుతున్న మట్టి వంక చూస్తూనే వుండిపోయింది. అదిగో ఆ గుప్పెడు మట్టికోసం పాపమామె ఎంతో దూరానున్న ప్రాన్సు దేశం నుండిక్కడికి వచ్చింది. డేనియెల్లా కొసనోవా - ఆమె కూతురు యితర ఖైదీలందరితో పాటు ఆస్విన్ చిమ్లో మసిగా మారిపోయింది.

యవ్వనంతో మిసమిసలాడుతూ, సదా చిరునవ్వులతో చిందులాడేది డేనియెల్లా - నిండు ఆరోగ్యంతో దృఢంగా యుండే ఆమె దేహంలో చివరికి మిగిలినదేమిటి? ఎటుచూసినా బూడిద కుప్పలు, ఎముకల ప్రోగులు తప్పితే ఏమీ కనబడటం లేదు. అదీకాక కొన్ని లక్షల మంది యిక్కడ మట్టిలో కలసిపోయారు. ఇది ఫలాని వాళ్ల సమాధి అని తెలియచేయడానికి గుర్తులేవీ లేవు. అటువంటప్పుడు, డేనియెల్లాని ఎక్కడ పాతిపెట్టారో, పాపమామె తల్లికెట్లా తెలుస్తుంది? నవనవలాడే ఈ సైలీషియా పచ్చిక బయళ్లలో, డేనియెల్లా ప్రాణాలను నాజీలు నిలువునా తీసివేస్తారని ఆ వృద్ధమాత ఎన్నడైనా వూహించిందా? అయినా అటువంటి తలంపు ఎందుకు వస్తుంది? అందులోను వూరుకాని వూరు, దేశం కాని దేశం, ప్రాన్సుకి ఎంతో దూరంలో యిక్కడ, అకారణంగా, అసాధారణంగా, హత్య చేయబడుతుందని ఎవరనుకుంటారు? అదిగో ఆమె పరిచిత కంఠధ్వని - మరణ వేదనలో డేనియెల్లా పెట్టిన ఆఖరి పెడబొబ్బ - గాలిలో తేలియాడుతూ, నేడీ నిశ్శబ్దతలో, మాటలులేని భాషలో భాషిస్తోంది.

తల్లి వంచిన తలను పైకెత్తింది. బావురుమని పైకుబికిన రోదనం చెట్ల సందుల్లో దూరి గాలిచేస్తున్న శబ్దంలో లయమైపోయింది.

1

1

V

కొందరి మూర్తులు హృదయంలో గాఢంగా హత్తుకొని శాశ్వతంగా నిలిచిపోయాయి. అలెగ్రిని ఎవరు మరచిపోగలరు? నల్ల మహుమల్ లాగ మెరిసే అందాలోలికే నల్లటి ఆమె కళ్లు పిలిచి పలకరించునట్లుంది నేటికినీ. చక్కగా వుంగరాలు తిరిగివున్న నల్ల జుట్టు, నల్ల త్రాచులాంటి జడలు, తలకి కట్టుకొన్న రుమాల్లోంచి తొంగి చూచే ముంగురులు - ఆమె అందాన్ని అడ్డగించేవి యేమున్నాయి గనుక? ఆమె ముఖ పద్మమో? తెల్ల వాళ్లం మేమంతా కావాలని తాపత్రయపడే, చక్కటి చామన ఛాయ శరీరం - అసలామె వంక పరికించి చూచిన వారెవరైనా, ప్రకృతి శోభనంతటిని తనలో పొందుపర్చుకొని అభినయిస్తోందా, లేక ప్రకృతే ఈమెను అనుకరిస్తోందా అని చెప్పడానికి తికమకలు పడతారు.

పదిహేనేళ్లయినా నిండలేదామెకు. ఎంతో దూరాన వున్న గ్రీసు దేశం నుండి తీసుకొని వచ్చిన నాజీలు ఆమెను బహుభాషా సమ్మిళితమైన ఈ ఖైదులో పడేశారు. గ్రీసు భాష తప్పితే ఏ భాషా రాదాయే. అందువల్ల మాటలు వచ్చీ మాట్లాడలేని మూగదిలాగుంది. వినపడే యితర భాషలన్నీ ఆమెకు చెవిటివాని ముందు శంఖం వూదినట్లుగా వున్నాయి.

నిరంతరాందోళనతో గందరగోళంగా వుండే ఆ ఖైదీల గుంపులో యెవరికి వారు యెట్లా బ్రతికి బయటపడాలా అనే ఆరాటంలో పోటీలు పడుతూ యెడతెగని ఆలోచనలతో మునిగి తేలుతూంటే అలెగ్రి మాత్రం తొణక్కుండా బెణక్కుండా ప్రశాంతంగా వుండేది. అగోచరమైన తెరయేదో ఆమెను మిగతా ఖైదీల నుండి వేరు చేస్తోంది. ఆమె ధోరణి మరోరకంగా వుంది. పోలెండుపై ప్రకాశించే ప్రభాకరుని కిరణమొకటి అలెగ్రి శిరస్సుపై పడి పరావర్తనమై దూరాన వున్న గ్రీసులో ప్రకాశిస్తున్నట్లుగా, ఆమె ధోరణి ఇతరావేదనలకు దూరంగా వుండేది.

అలెగ్రి అద్భుతంగా పాడగలదనే విషయం ఒకసారి బయటపడింది. హుషారులో వున్నప్పుడల్లా నాజీ సూపరువైజర్లామెను తవ్వతున్న పారనవతల పదేసి గట్టెక్కమనేవారు. పాడమని సౌజ్ఞలో ఆజ్ఞాపించేదాక, శాల నుండి ప్రశ్నార్థకంగా సూపరువైజరు వైపు చూచేది.

ఆరోజు చాలా ప్రశాంతంగా వుంది. ఎండ మాత్రం తీక్షణంగా వుంది. తవ్వతుంటే బయట పడుతూన్న మూలికలు, వూరుతూన్న జలం వాటిమీదుగా వీచే చల్లని పిల్లవాయువు వీచికలు మనోహ్లాదాన్నిస్తున్నాయి. రక్షణ నిమిత్తం పైనగాలిలో ఎగురవేసిన బుడగలు గత పదిరోజులుగా నిశ్చలంగా నిలబడ్డాయి. దహనశాల నుండి ప్రతి పది నిమిషాలకు తెరలు తెరలుగా వచ్చే పొగలు, ఆ బుడగలై దట్టంగా పేరుకొని అట్టకట్టి వుండాలి కాలిబాటలు, కాలువగట్లు యెండిపోయిన గుంటలు, బాగుచేయడానికి స్త్రీలు జట్లుగా వరుసల్లో నిలబడి వున్నారు. నిజానికి అక్కడ చెయ్యడానికి ఏమీ పనిలేదు. మరి వృధాగా ఈ జనాన్ని అక్కడికెందుకు తోలుతున్నారని మీరడగవచ్చు. వట్టినే అక్కరలేని ప్రదేశాల్లో చేతులు పీకి, కీళ్ళు సడలేదాక తవ్పించి, మందుబెండలో దాహంతో గొంతుక పీక్కుపోయేదాక నిలబెట్టి తద్వారా “పనిలేని స్త్రీలకు పనికల్పించడానికే!”

అలెగ్రి నుండి మేమంతా ఆశించేదేమిటో ఆమెకు బాగా తెలుసు! విద్యుల్లతలాగ మెరిసే చిరునవ్వు ఆమె ముఖ కవళికలకొక నూతన శోభనిచ్చేది. ముఖాన్ని పైకెత్తినప్పుడు ఆమె విశాల నేత్రద్వయంలో కంటిపాపలేవో కనుక్కోవడం కష్టం. ఆ చూపులు చుట్టూ వున్న ప్రపంచం మీదికి కాదు - ఎక్కడో దూరానవున్న గ్రీసు దీవుల్ని క్షితిజరేఖపైని తిలకిస్తూన్నట్లే వుండేది. ఏజియన్ సముద్రంలో ప్రయాణం చేస్తూ హఠాత్తుగా తుఫానులో చిక్కుకొన్న చిన్న పడవలాగ ఒక మూల తత్తరపడుతూ, మళ్ళీ యే ఓడైనా వచ్చి రక్షించకుండా వుంటుందా అనే నిండు ధైర్యంతో ప్రశాంతంగా వినీలాకాశం కేసి వీక్షిస్తున్నాయా అన్నట్లుండేవి ఆమె కండ్లు.

“మామా” (అమ్మా) అంటూ అలెగ్రి పాటను ప్రారంభించేది. ఆ మొదటి పలుకు మా సైలీషియాలోని సరస్సులు మీదుగా ప్రాకి, పచ్చిక బయళ్లలో ప్రతిధ్వనించేది “మామా” అనే మాటను పోలిష్ భాషలో కూడా అచ్చంగా అట్లాగే ఉచ్చరిస్తాం. కాబట్టి ఆ మాట మా చెవులకు అత్యంత పరిచితంగా వుంది. ఆ గ్రీసు పాటలో వివిధ చరణాల మధ్య అనేకసార్లు తల్లిని గూర్చి ఆవేదన, కాంక్ష, ప్రేమ వెల్లివిరుస్తున్నాయి.

మృదుమధురంగా వుండే అలెగ్రీ కంఠస్వరం ఒక్కొక్కప్పుడు వణికింది. మాతృదేశం చేరాలని అలెగ్రీ పొందే ఆత్మతానురాగాల ఆవేశం పాట క్రమాన్ని అతిక్రమించేట్లు చేసేది. ఆ ఆవేశానికి ఉపశాంతినిచ్చేవి ఒక్కటే - ఆపశక్యంకాని అశ్రుధారలు. ఆ కన్నీటిబిందువులు శబ్దం చేయకుండా ఆమె హృదయంమీద పడేవి. ఆమె చిరుపెదవులపై మృదువుగా “అమ్మా! అమ్మా!” అనే మాటలు తేలియాడేవి. నిరాశా నిస్పృహలతో అలెగ్రీ నల్లటి నయనాలు ఆకస్మికంగా వేదనతో మూతలుపడేవి.

తల్లిని గురించి అన్యభాషలలో పాడే ఆ పాటలో అమ్మా! అనే మాట తప్ప యేమీ తెలియకపోయినా, గీతం ఎంతో సుందరంగా, తీయగా వుంది. పాట ఆఖరు చరణం మౌనంలో లీనమవుతూ ముగిసేది. యుద్ధ క్షోభలో దూరమైన తల్లిగతి యేమైందో అలెగ్రీకి తెలుసునో తెలియదో వూహించడం కష్టం. ఈ ప్రపంచంలో ఏమూలనుందో, అసలు బ్రతికేవుందో లేదో, తన్నుగూర్చి తన కూతురు పాడే పాటను మనసారా వినే అదృష్టం ఆమెకు కలుగుతుందో కల్గదో ఎవరు చెప్పగలరు?

అయితే అలెగ్రీ ఈ పాటని దహనశాలలో ఆహుతైపోయిన ప్రజానీకానికా, దూరానవున్న తన మాతృదేశానికా? లేదా ఈ విశాల భూ వలయంలో... ఎక్కడున్నదో తెలియకుండా యెడబాటైపోయిన తన తల్లికోసమా? ఎవరి కోసం పాడాలి?

అలెగ్రీ పాటకు ప్రకృతి వంతపాడి, వాయిద్యాలను సమకూర్చేది. ముక్కోణాకారపు వృక్షాలు, గాలి పాటతో శృతి కల్పేవి. ఈ పాట చల్లటి హిమబిందువులుగా మారి చెట్ల ఆకులపై నిలచేది.

అలెగ్రీ మరొక పాట కూడా పాడేది. “ఓ తాలేఖాసిస్” (తప్పకుండా తిరిగి రావాలి సుమా!) అనే మాటలతో ఈ పాట ప్రారంభమయ్యేది. ఈ పాటంతా యింటి బెంగ గురించే.

“బెంగ” అనే మాట పడేపడే పునరావృతం చెందుతూ వుంటుంది.

ఈ అసాధారణ రాగమాలిక మరింత మధురంగా వుంది. పాటలోని వివిధ శృతుల్లో విచారం, బెంగ మిళితమై వున్నాయి.

పరిమళభరితమైన నీ ద్రాక్ష తోటల్లో నుండి ప్రేమపూరిత అమృత హస్తాలతో కోసి, తీసిన తియ్యని ద్రాక్షారసం ఒకటే కదూ అలెగ్రీ ! నీ గానసుధలో తేలియాడే ఆవేదాన్ని ఆర్పకలిగేది?

నేడు ఆస్విన్చిమ్, దాని చుట్టుపట్ల ప్రదేశాలు నిర్జనంగా వున్నాయి. ఆరు మైళ్లుగా ప్రాకిన అంతర్జాతీయ రుద్రభూమిది. వేసవిలో ఆ నీటిగుంటల్లో పనిచెయ్యడానికి వెళ్లిన పడతులు, ఆకురాలేకాలం వచ్చేసరికల్లా శాశ్వతంగా అంతర్ధానమయ్యేవారు. వారి కళేబరాల నుండి లేచిన ధూమాలతో ఆకాశం వివర్ణమైపోయింది. వీరికి ముందు వచ్చినవారికి, అటు తర్వాత వచ్చిన జట్లకి, అదేగతి ప్రాప్తించింది. క్యాంపులో ఒకతరం ఖైదీలంతా ఖాళీ అయ్యేసరికి, రైళ్లు సరికొత్త జనాన్ని మోసుకొని వచ్చేవి. మల్లెపువ్వులాగ సుకుమారంగా వుండే బాలిక అలెగ్రీ కూడా నాజీ కిరాతకుల యినుపపాదాల క్రిందపడి నలిగి నామరూపాలు లేకుండా మట్టిలో కలిసిపోయింది.

ఒకరోజున ఆ దహనశాలకు దారితీసే రైలు బద్దీలమీదకి రైలు పెట్టెలు పెద్ద బరువును మోసుకొనివచ్చాయి. విద్యుత్ ప్రసారితమవుతూన్న ముళ్లతీగలదడికి దూరంగా నిలబడి, వచ్చిన జనం కేసి చూస్తున్నాం. దహనశాలకు పోయే దారిలో బారులుతీరి నడిచే ప్రజలంతా మాకు విస్పష్టంగా కనిపిస్తున్నారు. నోటంట మాటలేదెవరికి. నిశ్శబ్దంగా నడిచేస్తున్నారు. ఇంత పెద్దగుంపే! ఎవరూ నోరు తెరవలేనంత శక్తి హీనులైపోయారా? ఆశ్చర్యంతో నిశ్చేష్టురాలనై చూస్తున్నాను. మా క్యాంపు ఆఫీసులో పనిచేసే స్త్రీ ఎడిత్ లింక్సు మాకు దగ్గరగా వచ్చి నెమ్మదిగా “ఈ జనమంతా మావూరినుంచే” అంది.

ఆమెవంక తేరిపార చూశాను. ఆవేశంలో గట్టిగా అరుస్తాననే భయంతో నోటిమీద చెయ్యి అడ్డుపెట్టుకొని, నా ప్రక్కనే నిలబడిందామె. ఆమె చూపులన్నీ మృత్యు వేదిక (ప్లాట్‌ఫారం)పై గుమిగూడిన గుంపుమీదనే వున్నాయి. హఠాత్తుగా నా జబ్బు గట్టిగా పట్టుకొని కాలి బొటనవ్రేళ్లపై నిలబడి “షారీ, షారీ” అని మెల్లగా పిలుస్తోంది. నా ప్రక్కకు తిరిగి, చెవులో “అదిగో నా చెల్లెలు, షారిక... మా అమ్మ... మా మామ్మ... అయ్యో వాళ్లందరినీ యిక్కడికి తీసుకొని వచ్చారే!” మరేమీ మాట్లాడలేదు... ప్రజలు ఏమీ తెలియని అమాయకత్వంలో తమ దేహాల్ని వారికి వారే స్వయంగా సమీక్షానానికి జేరవేసుకొనే ఆ వూరేగింపులో తన కుటుంబీకులంతా పొల్గొంటున్నారంటే పాపం ఎడిత్‌కు ఎలావుంటుంది? ప్రకృతంతా ప్రశాంతంగా వుండడం చూస్తే ఏదో కృత్రిమంగా వుంది. మెల్లమెల్లగా, నెమ్మది నెమ్మదిగా, గుంపు ముందుకు సాగుతోంది. ఒక్కమాట కూడా పైకి వినిపించడం లేదు. చూడబోతే నిశ్శబ్ద చలన చిత్రంలా వుంది. దృశ్యమంతా పగిలిన అగ్ని పర్వతం, లావాను విరజిమ్మినట్లే విరామం లేకుండా దహనశాల నుండి పొగలు పైకి తన్నుకు వస్తున్నాయి.

నాల్గడుగులు ముందుకు వేసింది ఎడిత్. భయావేదనలతో ఆ దృశ్యాన్ని చూడలేక, కొంపతీసి ఎక్కడ ఆ ముళ్ల తీగల మీదపడి విద్యుత్ శక్తికి ప్రాణాలు బలిస్తుందేమోనని మా దృష్టులన్నీ ఎడిత్ మీదనే వున్నాయి. మూతికి రెండు చేతులూ బూరలాగా పెట్టి, పదేపదే మెల్లగా “షారీ! షారీ!! ఓ షారికా...” అని పిలుస్తూనే వుంది. కేక విని ప్లాట్‌ఫారం మీద నిలబడిన వరసల్లోంచి తప్పుకొని ఒక బక్కపల్చని స్త్రీ బయటకు వచ్చింది. ఆమె ఎడమ చేతిలో ఉన్న పాతగుడ్డల పరుపులో నుండి తామ్రవర్ణం గల చంటిపాప తొంగి చూస్తోంది. ఎడిత్ కంఠస్వరాన్ని గుర్తుపట్టి వుండాలి. ఎడిత్ వైపు చూస్తూ సంతోష సంభ్రమాలతో చేతిని వూపుతోంది. “షారీ-” అని కొంచెం, గట్టిగానే కేకవేసిందీసారి. అకస్మాత్తుగా మొద్దుబారి పోయిన తన గొంతుకను, సవరించుకుంటూ “ముందు ఆ పాపని మామ్మకిచ్చేయి, నిన్నే షారీ పాపని, మామ్మకి... నీకిప్పుడిదంతా అర్థం కాదులే. తర్వాత నెమ్మదిమీద తెలిసికొందువు గాని.”

షారీ మారు చెప్పకుండా అక్కయ్య చెప్పినట్లు గబగబ ఆ పసిపాపని, నల్ల శాలువా కప్పుకొని ప్రక్కన నిలుచున్న ముసలమ్మకిచ్చి వేయడం మేము గమనించాము. సరిగ్గా అప్పుడే వరుసలు కదలి వడిగా నడవడం మొదలు పెట్టాయి. దహనశాల సమీపించేసరికి జనం ఖాళీ అవుతున్నారు. షారికా ‘ఆమె తల్లి’ మామ్మ, మా దృష్టి పథాల్లోంచి మాయమయ్యేరు... ఇంకా ఎడిత్ అక్కడే ముళ్ల తీగెల దగ్గర శూన్యాకాశం కేసి చూస్తూ వుండిపోయింది. ఆమె వెనకాల మేమంతా నిలబడి వున్నాం.

మా వెనుక ఎవరో “అమ్మయ్య” అని సగం సంతృప్తితో నిట్టూర్చుతూ “మంచి పనిచేసింది. చంటిపిల్లని ముసలమ్మకిచ్చింది. లేకపోతే పసిపాపతో సహా విషవాయువుకి, నైవేద్యమైపోయేది. ఇప్పుడైతే చావు తప్పించుకొని ఖైదీగానైనా మిగిలింది” అంది.

VI

బ్రసెల్సు నుండి బిచ్ కెనార్కు చేరిన పెద్ద రవాణాలో వచ్చింది, మేరీ. నేను మొదట్లో చూచినప్పుడే, మనిషిలో, కండలెక్కడా లేవు. కేవలం నీడలాగుండేది సన్నంగా. మా ఖైదీల పాకలముందు, గంజికోసం కాచుకొని కూర్చునేది. చిప్పను పట్టుకొన్న చేతులు, లోన నరాలు కన్పించేటంతగా, వుల్లిపొరల్లాగున్నాయి. ఆమె విశాల నేత్రాల నుండి కారిన అనంతమైన దుఃఖాన్ని కంటికింద పేరుకొంది. కంటిచుట్టూ చక్రాల్లాగ వాతలు పడ్డాయి. ఈ బాధనుండి బయటపడటానికి మార్గం వుండకపోతుందాన్నట్లు, ఆమె చూపుల్లో కొంగ్రొత్త వెలుగు, చురుకుతనం కనిపిస్తుంటాయి. ఆ చూపుల్లో స్ఫుటంగా కనబడేది ఆమె అచంచల ఆత్మధైర్యం ఒక్కటే.

మేమిద్దరం కొంత ఫ్రెంచిలోనూ, మరికొంత జర్మనీలోనూ సంభాషించాం. ఆకాస్త సేపటిలోను ఎంతో అపనమ్మకాన్ని పిరికితనాన్ని ప్రదర్శించింది. లేడిచూపుల్లాగ బెదురుతుండే, ఆమె దృక్పథంలో భయం, అలసట, అన్నింటికంటే ఎక్కువగా అనుమానం తొంగిచూచేవి. ఆమె వట్టి భయస్తురాలు అనడంలో సందేహం లేదు. ఆమె తొడుక్కున్న బట్టలమీద పెద్ద నక్షత్రాలున్నాయి. మోచేతిపై ఒక త్రికోణం, ఖైదీగా ఆమె నెంబరు పచ్చబొట్లతో పొడిచారు. ఆమె గమ్యస్థానం ఏదో అందరికీ తెలిసినదే-ఆమెకు పూర్వం వేలాది మందికి పట్టిన విమోచన మార్గమే యీమెను కూడా రెండు చేతులా ఆహ్వానిస్తోంది. 25-బి నెంబరు బ్లాకుకు ఎదురుగా వున్న ముళ్ల తీగల దగ్గర మేము నిలబడి వున్నాం. ముళ్ల తీగెల కవతలగానున్న దహనశాల స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. పొగ గొట్టాల నుండి దట్టంగా పైకిలేచే పొగంతా జంతువుల్ని బలిచ్చినట్లు విచక్షణలేకుండా అసంఖ్యాక ప్రజానీకాన్ని దహనశాలల్లోకి గెంటి బొగ్గులాగా మండిస్తూంటే, రేగినదేనని ఆమెకు తెలియకపోలేదు. నేడో రేపో ప్రపంచానికి వీడ్కోలు చెప్పడం తప్పదనే భావం చూపుల్లో కనబడుతోంది. అందుకే కాబోలు సదా భయోత్పాతం ఆమెను ఆవరించుకొని వుంది. అస్థిపంజరాలలాగ ఎముకలు, అవి మరీ నగ్నంగా కనబడకుండా వాటిపై అంటుకొన్న

చర్మం గల వాళ్లందరినీ నాజీలు హేళనగా “ముస్లింలు” అని పిలిచేవారు. అలాంటి వాళ్లందరినీ 25-ఎ బ్లాకుకు తీసుకువెళ్లారు. అక్కడ బ్రతికినా చచ్చినా దహనశాల తప్పదు.

గంజి రాగానే జనం ప్రాక్కొంటూ వచ్చేవారు. ఆ రోజు వచ్చిన గంజి పీపాలు తక్కువగా వున్నాయని తెలియగానే, ఆ క్యూలో నిలబడ్డవారంతా ఒక్కసారి చెల్లాచెదురై, ఒకరినొకరు త్రోసుకుంటున్నారు. మామూలుగా దొరికే ఆ గ్రుక్కెడు వేడిగంజి యివ్వాలని దొరుకుతుందో, దొరకదో అని గింజుకోవడం ప్రారంభించారు. ఒకరొకరు ఆసరాగా పట్టుకొని మా స్థలాల్లో మేము నిలద్రొక్కుకున్నాం. ఈ అలజడి చూచి డ్యూటీలో వున్న బ్లాకు పెద్దలు తోటి ఖైదీల్ని కర్రలతో అదేపనిగా బాదుతున్నారు.

మేరీకి ఆరోజు భోజనానికి బదులు కంచీ కర్రతో చాలా దెబ్బలు తగిలాయి. వెనక్కి తిరిగి వెళ్లిపోతుంటే క్యాంపు పెద్ద తన గంజి పుచ్చుకొని వడిగా వస్తూ గట్టిగా మేరీని ఢీకొంది. గంజి కాస్త మేరీ వెంట్రుకలకు అంటుకొంది. అది తుడుచుకొని ముందుకు పోవాల్సిందేకాని దెబ్బతగిలినా ఏమీ మాట్లాడటానికి వీలేదు. క్యాంపు పెద్ద అంటే సర్వాధికారి అన్నమాట. ఏది చేసిన ఫిర్యాదు లేదు. మేరీ ఒకసారి ఆగి మావంక, యింకా ఆ గంజి పీపాల చుట్టూ చేరి కొట్లాట కోలాహలంలో వున్న జనం వంక చూసి -

“యస్.యస్. వాళ్లు చెప్పిన మాట నిజం. ఆకలి మనుష్యుల్ని యిట్టే పశువుల్లాగ మార్చేస్తుంది. నాగరికతను ఖూనీ చేసేస్తోంది...” అని అరుస్తూ రయ్మని ఒక్క వూపులో కాట్ల కుక్కల్లాగ దెబ్బలాడుకొంటున్న గుంపులోకి వురికింది.

నేనూ, మేరీ త్వరలోనే ఆ గుంపులోంచి బయట పడాల్సివచ్చింది. చేరువగా నున్న గోడకానుకొని అస్తమిస్తున్న సూర్యకిరణాలను తిలకిస్తూ నిలబడ్డాం. కరకరలాడే ఆకలిని మర్చిపోవడానికి ఏదో ఒక యావ పెట్టుకోవాలి కదా అని కబుర్లలోనికి దిగాం.

అపరిమితమైన, ఆనందాన్నిచ్చిన ఆనాటి సంభాషణ నాకింకా జ్ఞాపకముంది. ఆ పిరికిపిల్ల సునిశిత మేధస్సు నన్ను దిగ్భ్రాంతురాల్ని చేసింది. క్యాంపులోని క్రౌర్యంగాని, పశుత్వంగాని ఆమె బుద్ధికుశలతను మొద్దుబారనీయలేదు, సరికదా మరింత మెరుగుపెట్టి సందర్భానుసారంగా భావగర్భితమైన హాస్యంతో, సూటిగా హృదయంలోనికి చొచ్చి శాశ్వతంగా నిలిచేటట్లుగా మాట్లాడేది. అంతులేని ఆశ్చర్యంతో బ్రసెల్సులో తానెవరికీ బరువైపోలేదనీ, ఎవరూ తనని పరాయిదాన్నిగా ఎంచి అసహ్యించుకోలేదనీ అంది అతి

సహజంగా మానవత్వాన్ని ఒలికిస్తూ. బ్రసెల్సులో ఆమె తండ్రికి బూట్లను తయారు చేసే పెద్ద ఫ్యాక్టరీ వుండేదనీ, వాళ్ల కుటుంబమెంతో గౌరవంగా బ్రతికిందని కూడా చెప్పింది.

మేరీ సంభాషణను కొనసాగిస్తూ “నేను బెల్జియం దేశస్తురాల్ని” నన్నెవరు “ఏయ్! పాడు యూదా” అని చీదరించుకోలేదు. అయినా యూదు వ్యతిరేకోద్యమం, నాజీజం, వీటి పరమావధులేమిటి? వాటివల్ల కలిసివచ్చే మేలేమిటి? వుపయోగమేమైనా వుందా, చెప్పు?”

అట్లా అంటూంటే ఆమె కనుబొమ్మలు పైకి లేచాయి, నుదిటంచును తాకుదామని. జుట్టు వూడిపోవడం వల్ల నుదురు పెద్దదైనట్లు కనిపిస్తోంది. ఆనాటి నుండి మా పరిచయం స్నేహంగా, సహజ సోదరీ వాత్సల్యంగా మారింది. ఒక కంబళీ, ఒకే పక్కపై పడుకునేవాళ్లం, కబుర్లు చెప్పుకుంటూంటే నిద్రనేది తెలియకుండా రాత్రిళ్లు గడచిపోయేవి. దహనశాలల నుండి పైకి లేచే మంటలు మమ్మల్ని మేలుకొల్పేవి. తర్వాత రానురాను మేరీ నాకు కనబడటం తక్కువైపోయింది. నాజీలామెను ఆస్విచ్లోని సీమెన్సు ఫ్యాక్టరీలో పని చెయ్యడానికి పంపారు. ఆ ఫ్యాక్టరీలో “ఏదో” వుత్పత్తి చేస్తున్నారు. దాని విషయం బయట ఎవరన్నా మాట్లాడారంటే వారికి “మరణ దండన”.

మేరీ ప్రాణాలతో బయటపడిందో లేదో నాకు తెలియదు. బహుశా బ్రసెల్సుకు తిరిగి వెళ్లి వుండవచ్చు. ఆమెను బిర్ కెనావ్, అందులో ఖైదీగా తాను, బురదగుంటలో తేలియాడే మనిషి కళేబరాలు, పాపం నేటికీ కళ్లోకొచ్చి అర్థరాత్రిళ్లు ఉలిక్కిపడి లేస్తూండి వుండాలి. ఎప్పుడో మరొకసారి తనివితీరా ఆమెతో గంటల తరబడి కబుర్లు చెప్పుకోవాలని ఉవ్విళ్లూరుతున్నాను. యుద్ధం మీద, మానవ హక్కుల మీద, నాజీజంపైన ఆ రోజుల్లో ఆమెకుండే అభిప్రాయాలు సజీవంగా, వ్యాపించి బలపడసాగాయి.

మాతోపాటు క్యాంపులో యుగోస్లావియా, గెరిల్లా యువతులు కూడా వుండేవారు. వీరి నడవడి యస్.యస్. మనుష్యులకే ఆశ్చర్యంగా వుండేది. 1944, వేసవిలో వీరిని బిర్ కెనావ్కు చేరవేశారు జర్మనులు. క్యాంపులో జరిగే అన్యాయాక్రమాలకు వారు దాసోహం కాలేదు. యుద్ధ ఖైదీలకు ఇవ్వవలసిన సదుపాయాలు, హక్కుల కోసం పోరాడసాగారు. యుగోస్లావియా యువతులు, తమ గెరిల్లా దుస్తులే ధరించేవారు. ఒకసారి యుగోస్లేవియా బాలిక, తన దుస్తులపై పెట్టుకొన్న గెరిల్లా పతకాలను యస్.యస్. స్త్రీ లాగబోయింది. ఆ బాలిక వెంటనే ముఖంపై ఫెడేల్మని ఒక లెంపకాయ కొట్టింది.

క్యాంపులో ఎక్కడన్నా ఆ లెంపకాయ గురించే! నాజీలు నిత్యం క్యాంపు ఖైదీల్ని గడగడవణికిస్తూ పెట్టే, నానా హింసలు, చేసే ఘోరహత్యలు, ఆ చెంపదెబ్బతో, తాత్కాలికంగా అయినా కొంచెం అదుపులోకి వచ్చాయి. అట్లా కొట్టినందుకు నాజీలు ఆ అమ్మాయిని మరితీసేవారే, కాని అప్పటికే నాజీల కాళ్లక్రింద కారుచిచ్చు రగుల్తోంది.

అమానుషాలకు, పశుత్వానికి నిలయమైన నాజీ కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపులో నివసిస్తూన్న యుగోస్లావియా స్త్రీలు, బాలికలు దిగజారిపోకుండా మానవ నాగరికతను హుందాతనాన్ని నిలబెట్టారు. తమ, ఏడ్రీయాటిక్ సముద్ర ప్రాంతాలను గురించి ఎన్నిసార్లు వర్ణించారో, స్వదేశానికి పోవాలని ఎంత తపించారో, వర్ణించలేను. నేనడిగినప్పుడల్లా, లేదనకుండా మృదుమధురమైన, వారి జానపద గేయాలు పాడి వీనులకి విందు చేసేవారు. అనేకసార్లు నాపై, సోదరీ వాత్సల్యాన్ని, కురిపించారు.

కొద్ది నిమిషాలకు ఖైదీలందరిని ఖాళీ చేస్తారనగా చిట్టచివరిసారిగా వారిని, 1945 జనవరి, 17వ తేదీన చూశాను.

గేట్ల తలుపులు తెరుస్తున్నారు. కాని, మమ్మల్ని ఎక్కడికి తీసుకొని పోతున్నారో ఒక్కముక్క కూడ చెప్పలేదు. నేను ఆఖరిసారిగా విన్నదల్లా ఆ అర్ధరాత్రివేళ వారు పల్కిన వీడ్కోలు పలుకులే. నేను ఖైదీలతో పాటు వరుసలో నిలబడి ముందుకు సాగిపోతూన్నప్పుడు ట్రీయస్టీకి సమీపంలో దివాచ్ ప్రాంతం నుండి వచ్చిన ఇడారెబెట్సు పరుగెత్తుకొని వచ్చి, యుద్ధానంతరం మనం కలుసుకొని తీరాలి, అని మేమిదివరలో చేసికొన్న నిర్ణయాన్ని గుర్తుచేసి మరీ వెనక్కి వెళ్లింది.

మొదట్లో ఆ నిండు చూలాలు మమ్మల్ని అందర్ని హడలు పెట్టేసింది. టైఫాయిడ్ జ్వరం, కొంచెం తగ్గుముఖం పట్టింది. ఇంకా మేము నడిచే స్థితిలో లేం, అయినాసరే హఠాత్తుగా ఒకరోజు ఉదయం మమ్మల్ని ఆసుపత్రి నుండి బయటకు గెంటివేశారు. మన నడక సరిగా వుంటే కొద్దో గొప్పో క్యాంపులో అలజడిని అదుపులో పెట్టవచ్చు. అట్లాకాకుండా ఆ గర్భిణీ స్త్రీ ఎప్పుడూ వరుసల్లో నిలబడకుండా కావాలని ఆఖర్న వుండిపోవడంతో మరిన్ని తన్నులు తాపులు కోరి తెచ్చుకునేది.

మా జట్టు నాయకురాలు కాస్త అటు ఎటైనా చూస్తే చాలు, అది సాకుగా తీసుకొని, గోతుల్లో మంచు తవ్వకుండా పారల నానుకొని కొంచెం అలసట తీర్చుకొనే వాళ్లం. “దున్నపోతుల్లారా! తవ్వరేం?” అని జట్టు నాయకురాలి అరుపులు మమ్మల్ని మళ్లీ యదార్థ ప్రపంచంలోనికి తీసుకొని వచ్చేవి. గట్టిగా గడ్డకట్టుకొని పోయిన మంచును

పాఠలతో తవ్వి ఆ మంచుగడ్డల్ని, మట్టిని మోసుకొని వెళ్లి దూరంగా పడేయ్యాల్సి వచ్చేది. ఈ ఆస్విచ్ చుట్టూ మా జబ్బులు పీకేటట్లు తవ్వడమే గాని, ఈ గోతుల వల్ల రక్షణ ఎవరికి? పాపమా నిండు గర్భిణీకి ఏది చూసినా భయమే! ఒక్క సెకను కూడ విశ్రాంతి లేకుండా, పాఠపుచ్చుకొని త్రవ్వేది. మొఖం నుండి చెమటలు పోసాయి. అలసిపోయిందేమో హఠాత్తుగా చేతిలోని పాఠ వున్నది వున్నట్లే పటుత్వం లేకుండా జారిపోయింది. మనిషి ఉక్కిరి బిక్కిరైపోయి గాలికోసం గింజుకుంటోంది. బరువుతో నున్న తన పొట్ట పట్టుకొని నిలబడిపోయింది. ఇంతలో జట్టు నాయకురాలు (కప్పో) “ఏయ్ పాడుముండా, గంజికోసం తడుముకో” అని అరచింది. అప్పటికీ నేనింకా క్రొత్త ఖైదీని. క్యాంపులోని నిర్బంధాలు నాకు సరిగా తెలియవు. పాపమా స్త్రీ గర్భిణీగా వుంది. ఆమె వొంట్లో కులాసాగా లేనప్పుడు ఎందుకు బాధపెడతారని, జట్టు నాయకురాలితో వాదిస్తూ చూడు, ఆమె శరీరానికి నా శరీరానికి గల తేడా కాస్త గుర్తించు అని చూపిస్తూంటే, ఒక లారీపైకి లేచింది. దడ దడ మద్దెల వాయించినట్లు నా తలపై గట్టిదెబ్బలు పడడం మాత్రం నాకు తెలుసు. దెబ్బలు ఆగిపోయేసరికి సగం స్మృతిలోనున్న నాకు “ఓసి, మొండిఘటమా, నీకు తలపొగరు బలిసిందే! యిక్కడ నోరెత్తడానికి వీల్లేదు. తెలిసిందా?” అని అరచిన అరుపులు మాత్రం సన్నగా వినిపించాయి. తర్వాత నాకేమీ తెలియదు. చెవులు దిబ్బడైపోయాయి.

పక్కనున్న జీవికి అత్యాచారం జరుగుతూంటే, తనకి కాదన్నట్లు నోరుమూసుకొని ఎందుకుండాలో నాకప్పటికింకా అర్థంకాలేదు.

గంజిలోనున్న బంగాళాదుంపల కోసం వెతుకులాడుతూ, కూర్చోంది జట్టు నాయకురాలు. మమ్మల్ని కాపలా కాస్తున్న యస్.యస్. వాడివంక తేరిబార చూచాను. వాణ్ని కుర్రాడు అనాలి నిజానికి. వయస్సులో చూస్తే మా జట్టు నాయకురాలు వాడికి తల్లిలాగ వుంది. వాడి ముఖం, లేతగా మృదువుగా వుంది. తన కుక్కను చూచి నవ్వుతున్నాడు. కర్రముక్కల్ని దూరంగా పారేస్తూంటే ఆ కుక్క తీసుకొని వస్తోంది. ఆ వేటకుక్క తల నిమురుతూ, దాని కాలు పట్టుకొని “ఆ కర్రముక్కనిల్లాగియ్యి” అంటున్నాడు. నేనేదో మాట్లాడుతున్నా. నామాటలు వింటూ ఒక చిన్న చిరునవ్వు విసిరాడు. ఈ నిండు చూలాలి చేత పనిచేయించకూడదనే నా అభిప్రాయంతో పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నట్లుగా కనబడ్డాడు. తలవూపుతూ “ఈమెనా” అని అడిగాడు.

ఏమిచెప్పాలో, అని సందిగ్ధావస్థలో పడ్డా. క్యాంపు జీవితాన్ని గురించి నాకప్పటికి తెలిసింది చాలా తక్కువ. వున్న జ్ఞానం కాస్త గజిబిజిగా వుందే. కాని యింకా స్పష్టరూపం

దాల్చలేదు. కొంతసేపటి వరకు తన వేటకుక్కతో ఆటలాడుతూనే వున్నాడా నాజీ కుర్రాడు. తర్వాత గోతిలోనికి దూకి సరిగ్గా మేమున్న చోటికి వచ్చి ఆ గర్భిణీ ప్రక్క నిలబడ్డాడు. ఆమె చేతిలో నుండి పార తీసుకొన్నాడు. పాపమామెకు సాయం చేయడానికి వచ్చాడని అతని పట్ల నాకు గౌరవాభిమానాలు పెరిగాయి. చిరునవ్వులతో పారకర్ర తీసి దానితో అదేపనిగా తన శక్తికొద్దీ ఆ గర్భిణీ స్త్రీ పొట్టపై కొట్టాడు. కెవ్వుమని పెద్ద కేక పెట్టాను ఆ దృశ్యాన్ని చూడలేక. నాలో మానవత్వం నశించలేదేమిట. ఆపదలో వున్నవారికి సహాయం చేయడం విధి, అదే నాకు తెలిసినంతవరకూ మానవ ధర్మంగా ఎంచుతున్నాను. నావైపు తిరిగి విషంగా నవ్వి చూపుడు వేలు ఆడిస్తూ “జాగ్రత్త” అని బెదిరించాడు. అటు తర్వాత మళ్ళీ ఆ చూలాల్ని కొట్టలేదు గాని, ఆ పారను దూరంగా విసిరి పరుగెత్తుకొని వెళ్లి తీసుకొని రమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. మూడవసారిగా ఆమె పరుగెత్తుకొని వెళ్లి పారను తీసుకొని వస్తూంటే ముఖం నిండా ముచ్చెమటలు పోశాయి.

ఆ రోజు క్యాంపుకి ఐదు మైళ్లవరకు పనిచేశాం. ఇప్పుడు ఆ నిండు గర్భిణీకి నొప్పులు ప్రారంభిస్తే ఆమెగతి ఏమవుతుందా అని ఆలోచిస్తున్నాను. కాని అదృష్టవశాత్తు రాలేదు. అడుగు తీస్తూ నడవలేకపోయినా ఎట్లాగో ఆమె కాళ్ళీడ్చుకొంటూ గేటుదాక వచ్చింది. ఇక కదలలేక పోయింది. దభాలున క్రింద పడిపోయింది. అదే సమయాన మానవ శరీరం లాంటిది దేనినో మూటక్రిందకట్టి మోసుకొని పోతున్నారు. ఆసుపత్రి నర్సులు శబ్దం విని ఆ గర్భిణీ స్త్రీ పడిపోయిన స్థలానికి వచ్చారు. ఒకామె క్రిందకు వంగి చూసిన మీదట “చచ్చింది” అంది.

“సరిగ్గా యింటి గుమ్మందాక వచ్చి మరీ చచ్చింది” అని సంతృప్తిగా యికిలిస్తూ “మంచి పనిచేసింది. ఆ గోతిలోనే ఆ గ్రుక్కెడు ప్రాణాలు వదిలివుంటే, ఈ దిక్కుమాలిన కళేబరాన్ని ఐదు మైళ్ళూ మోయలేక మధ్య మేము చచ్చేవాళ్లం” అంది జట్టు నాయకురాలు.

VII

వ్యేరోచ్ కాతి హనోవా, ఆ 1945 గడ్డు రోజుల నుండి బ్రతికి బయటపడిందో లేదో, లెనిన్ గ్రాడ్ కి తిరిగివెళ్లి యథాప్రకారంగా, తాను పూర్వం చేసే పనిలో నిమగ్నురాలైందో లేదో తెలియదు. నా స్మృతిలో ఆమె నేటికీ సజీవంగా నిలచింది. జీవం వుట్టిపడుతూ ఉల్లాసపూరితమైన పాట విన్నప్పుడల్లా మొట్టమొదటిసారిగా వ్యేరా పాడిన దృశ్యం జ్ఞాపకానికి వస్తుంది.

ఆరోజు మసగ్గా వుంది. ఆకాశం నిండా మబ్బులు కమ్ముకొన్నాయి. రాత్రిళ్లు క్యాంపు పాకల్లో నిద్రపోవాలంటేనే భయం. మామూలు రోజుల్లోకంటే అలాంటి రోజున మరీ బెంగగాను, నిరాశగాను వుండేది. ఎర్రసైన్యం, వేసవిలో విజృంభణ సాగిస్తుందనే ఆశలడుగంటాయి. భవిష్యత్తు అంధకార బంధురంగా వుంది. అది 1945, జనవరిలో మాట. నేలమీద నేను, వ్యేరోచ్ కాతిహనోవా ప్రక్కప్రక్కనే పడుకొన్నాం. సహజసౌందర్యానికి, సత్ ప్రవర్తనకు, వ్యేరా పెట్టింది పేరు. నోరు మెదపకుండా ఎటువంటి కష్టాన్నయినా, బాధనైనా అనుభవించేది. నిజానికి ఆమె దుర్భరావస్థని వర్ణించడం కష్టం. ఒక్క ఎడమచెయ్యిమీదే 17 సెగ్గడ్డలు వేశాయి. కొంచెం కదిలించంటే జబ్బంతా పోటుతో కుమిలిపోయేది. పోనీ కదలకుండా కూర్చొన్నా సూదిపోటుల్లాగుండే నెప్పి తప్పేదికాదు. రక్తమంతా చెడిపోయింది. జ్వరంకూడా వస్తోంది. అసలే క్యాంపునిండా నిరుత్సాహం తాండవిస్తోంది. దానికి తోడు, వాన, చీకటి కూడాను. స్వచ్ఛమైన రష్యన్ పోలికలన్నీ వ్యేరోచ్కాయే పుణికిపుచ్చుకొంది. తేజోవంతంగా తళతళమెరిసే ఆమె నేత్రద్వయం గుండా చూస్తే అంధకారం తప్పితే మరేమీ కనబడ్డం లేదు. విషవాయు మందిరాలలోనికి ప్రవేశించబోయే ముందు, ధనవంతుడొకడు, స్నానం చేసి యిట్టే తిరిగివస్తాననే ఆశతో, విడిచిన దుస్తుల్లో దాచుకొన్న రెండు నల్లటి వజ్రాలను, ఎవరో చడీచప్పుడు కాకుండా తస్కరించి వాటిని క్యాంపులో నల్ల కంబళీలో చుట్టి దాస్తే, ఈ

నిశీధవేళ మెరుస్తున్నట్లుగా వున్నాయి వ్యేరోచ్కా రెండు కళ్లాను. పాపం జ్వర తీవ్రతతో బాధలో రెండు నేత్రాలు మూతలు పడుతున్నాయి.

వర్షం జోరుగా కురుస్తోంది. చూరుకన్నాల్లోంచి కారే నీరు మమ్మల్ని ముంచివేస్తుందాన్నట్లుంది. చుట్టూ ఖైదీలంతా ఏమేమో గొణుగుతున్నారు. వాటిని కాస్త శ్రద్ధగావిని అర్థం జీర్ణం చేసుకొంటే మరీ భయం వేస్తుంది. “మనమంతా యిక్కడే చస్తాం. ఇక్కడే మట్టిలో కలుస్తాం. లేదెవరికీ దీనినుండి విముక్తి, ఇది బాధకాదు నరకం. మనమంతా నరకంలో వున్నాం”

శ్లోకాన్ని వల్లించినట్లు ఈ వాక్యాలనెవరో పదేపదే చదువుతున్నారు. చీకటి పడ్డప్పటి నుండి “మనమంతా యిక్కడే చస్తాం. ఇక్కడే మట్టిలో కలుస్తాం, లేదెవరికీ దీనినుండి విముక్తి. అనే పదాలు అదేపనిగా ఘటిస్తున్నారు.

ఇంతలో ఏదో వింతశబ్దం వినవచ్చింది. వెంటనే వ్యేరోచ్ కాతన రెండు నల్ల వజ్రనేత్రాల్ని విప్పింది. ఆ ధ్వనిని వినడానికి ఆమె లేచి కూర్చోని వుండాలి.

దూరాన్నుండి వస్తూన్న ఆ ఉత్తేజ గీతం, బయట వాన హోరును, లోన ఖైదీలు పాడే మృత్యు శ్లోకాల్ని ఛేదించుకొని సూటిగా మా వీనులు సోకుతోంది. ఆపాట శక్తివంతమైనది కాబట్టే, బయట వాతావరణాన్ని జయించింది. క్యాంపు గేటును ముక్కుముక్కులుగా విరగకొట్టింది. విద్యుత్ ప్రసారంతో నిండిన ముళ్లతీగెల్ని పటాపంచలు చేసింది. ఎదురొడ్డినవన్నీ దాని ధాటికి తాళలేక తిరోగమించాయి. సర్వత్రా నిశృబ్దం. ఆ పాటను పాడేది ఒక్క కంఠమా? వేల గొంతుకులా? ఇది నాకంతగా తెలియడం లేదుగాని, పాట ధ్వని మాత్రం దూరానవున్న మగవాళ్ల క్యాంపు నుండి వస్తోంది.

షేరకా, స్త్రానా, మయా, రాద్నాయా...

సుందరమైనదోయ్ మా దేశం

సంతోషమయమోయ్ మా దేశం

నదులు, అడవులు నగరాలు అసంఖ్యాకం

స్వేచ్ఛా వైభవంతో మానవుడు వెలుగొందే దిక్కడోయ్-

వ్యక్తీకరించలేని అద్భుత శక్తి అంతర్భూతమైవుంది. ఈ సోవియట్ గీతంలో హృదయానికి గజ్జెలు కట్టి ఉత్సాహంలో నాట్యం చేయిస్తుందీ పాట. ఎట్టి క్లిష్ట

పరిస్థితుల్లోనైనా సరే, అనంతమైన ఆత్మదైర్యాన్నిస్తుంది. పెద్ద నగరాల్లోగానీ- కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపుల్లో గానీ- ఏ వాతావరణంలోనున్నా సరే పతంగాల వలె స్వేచ్ఛావాయువుల్ని పీల్చేటట్లు చేస్తుంది.

అనంతమైన స్టైప్ బూముల్లో పొంగిపొర్లే స్వేచ్ఛా పరిజ్ఞానాన్ని, దాని వైభవాన్ని, ఈ సోవియట్ గీతం, చక్కగా పొందుపరచుకొని వాటిని ప్రతిబింబింపజేస్తోంది.

పైకప్పు వుందా? ఎగిరిపోయిందా? ఏమిటి చెప్పా పాట మరీ చేరువకు వస్తూన్నట్లుందీ! అదిగో చుట్టుపట్ల అన్ని మూలలకు ప్రాకుతోంది. సర్వత్రా వ్యాపిస్తోంది. ఆ రాత్రి ఆస్విచ్ లో గాలంతా ఈపాట సౌరభంతో నిండిపోయింది.

పురోగమిస్తాన్న పదిలక్షల శూరులు. మరో పదిలక్షల ప్రజలకు తమ్ముచేరవలసిందిగా శంఖారావం చేసినట్లుందాపాట.

అటు ప్రక్క పడుకొన్న ఫ్రెంచి యువతి, సోలాంచి మోచేతిపై ఆనుకొని, వ్యేరాకేసి తిరిగి

“వ్యేరా! వ్యేరోచ్ కా! ఆపాట విన్నావా?” అని అడిగింది. వ్యేరా తన బర్రెగీతల, జైలుచొక్కాను పట్టుకొని :

“వింటున్నా. పాడేది మావాళ్లే - మా దేశపు యుద్ధ ఖైదీలు. వాళ్లకి మా రష్యన్ తుపాకీ ధ్వనులు వినిపిస్తున్నాయి. రష్యన్ ప్రజల పాదధూళిని వారాఘ్రాణిస్తున్నారు. అందుకే హుషారుగా పాడుతున్నారు. కొద్ది రోజుల్లో ఈ ఆస్విచ్ కూడ మా ఫిరంగి మోతలతో దద్దరిల్లిపోతుంది. మా ప్రజా విజృంభణ ప్రచండ రూపం దాల్చింది స్వాతంత్ర్యం ..... ” అని వ్యేరా నెమ్మదిగా చెప్పుకుపోతోంది. మగవాళ్ల క్యాంపు నుండి వస్తూన్న ఆ స్వాతంత్ర్య గేయం మరింత ఉవ్వెత్తుగా లేస్తోంది.

... వెచ్చటి సూర్యపవనాలు దేశమంతటా అలముకొంటున్నాయి...

VIII

అది 1945, జనవరి 18వ తేదీ. చందమామ కరిగి సర్వత్రా ప్రవహిస్తున్నట్లు, పండు వెన్నెల, వాతావరణాన్నంతటినీ, నింపివేసింది. సైలీషియా పంట భూములు, రహదారులు మంచుతో పేరుకొని వున్నాయి. మాకు చేరువలో నున్న నాజీ యుద్ధరంగంలో తుపాకులు పేలుతున్నాయి. భుగభుగ మంటలు పైకి లేస్తున్నాయి. ఎటువిన్నా బ్రహ్మాండమైన ఫిరంగి మోతలు - భూమి కంపించిపోతోంది. హడావిడిగా మా ఖైదీలందర్నీ లేపి వరుసల్లో నిలబెట్టారు. ప్రయాణ సన్నాహాలు జరుగుతున్నాయి. మమ్మల్ని గ్రోన్-రోసెన్ తీసుకొనిపోతున్నట్లు నాజీలు చెప్పారు.

తొందర తొందరగా మమ్మల్ని ఒక కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపు నుండి మరొక క్యాంపునకు జేరవేస్తున్నారు. అంతకంతకి పడమరకు త్రోలుకుపోతున్నారు. సోవియట్ విజృంభణ అందాకా రాదని నాజీల అంచనా.

రోడ్డుకిరుపక్కల, గోతులోనూ, అడవి పొడుగునా ఎక్కడ చూసినా ఖైదీల శవాలే! తుపాకీ గుండ్లు దూసుకొని పోయిన దేహాల్లోంచి బొట, బొటా కారిన రక్తంతో, మంచు యావత్తు రక్త సిందూరమైంది. చీకటి ఎక్కువ అయ్యేకొద్దీ తుపాకీ గుండ్ల సంరంభం ఎక్కువవుతోంది. ప్షిచీనా - అడవంతా ప్రేలుడు శబ్దాలతో మారుమోగుతోంది. ఆకులు రాలినట్లు పదేపదే మనుష్యులు మంచులో కూలి, అంతిమాక్రందనాలతో ప్రాణాలు వదులుతున్నారు. ఇనుపబూట్ల మడమలతో యస్.యస్. కిరాతకులు తన్నుతూంటే, ఖైదీలు వెళ్లి గోతుల్లో పడుతున్నారు. మిగతా తోటి ఖైదీలే దారిలో నడుస్తున్నారో ప్రశ్నార్థకంగా, ఆప్యాయతతో ఒకసారి వారివంక చూసి పడిన వారు పడినట్లుగానే అర్థనిమీలిత నేత్రాలతో అసువులర్పిస్తున్నారు. మరణించే, తోటి కామ్రేడ్స్ వంక

సానుభూతిని కురిపిస్తూ ముందుకు సాగిపోతున్నారు మిగిలిన ఖైదీలు. వీరి వంతెప్పుడు వస్తుందో ఎవరు చెప్పగలరు?

“ఖాళీ” చేస్తున్నాం అనే పేరుతో ఒకమూల “పలాయనం” చిత్తగిస్తున్నా, ఆఖరి నిమిషంలో కూడా ఖైదీల యెడ నాజీలు తమ పశుత్వధోరణీని ఏ మాత్రం మార్చుకోలేదు. ఎర్రసేన పురోగమిస్తున్న కొద్దీ, నాజీలు అంతవడిగాను, కాళ్లకు బుద్ధి చెపుతున్నారు. గుండెదడతో పరుగులు తీస్తున్న నాజీలు ఖైదీల యెడ యే మాత్రం దయాదాక్షిణ్యాలు చూపడం లేదు. కాస్త వెనకాడినా, ఆయాసంతో కూర్చొన్నా సహింపక, ఎక్కడవారినక్కడ కాల్చిపారేస్తున్నారు.

ఈ “మృత వీరుల” యాత్ర నిరాఘాటంగా సాగిపోతోంది. రెండవ రోజు ఉదయం, నాజీ యువకుడొకడు మోటారు సైకిల్ మీద వచ్చి మా యాత్రికుల్ని కలిశాడు. మా వూరేగింపుకు కాపలాగా ప్రక్కన నడుస్తూన్న నాజీవాడి దగ్గరకు ఆ యువకుడు వచ్చి, తలపై టోపీ తీసి చెమటలు తుడుచుకొంటున్నాడు. మా కాపలాదారు, ఆ యువకునితో, తనకొక పార్సెలు వచ్చిందని, కంగారులో రావడం వల్ల ఖాళీలేక, ఆస్పిచ్ లో క్యాంటీన్ నుండి తీసుకోలేకపోయానని, దానిని తీసుకొని జాగ్రత్త చేయవలసిందిగా యేవో అప్పగింతలు చెపుతూ వుండగా, ఆ యువకుడికి, వళ్లు మండి, కోపాన్నంతటినీ కంఠంలో చూపిస్తూ, జర్మన్ భాషలో :

“నువ్వు వట్టి చవటవురా! దద్దమ్మవి! నువ్వు, నీ పార్సెలు వెళ్లి గంగలో మునగండి. ఇలాంటి వెధవపనులా, నీవు నాకిప్పుడు పురమాయించేది? అసలే ఒక మూల మన కొంపకి...”

గత రెండు రోజులుగా నడిచివస్తూన్న దారి పొడుగునా తుపాకీ ధ్వనులు, ఫిరంగి మోతలు వినిపిస్తున్నాయి. ఆదారి వంక చూపిస్తూ :

“అదిగో అక్కడికి వచ్చేవారు బోల్షివికులే! నీ మట్టి బుర్రకేమైనా అర్థమైందా పరిస్థితి?” అని మరొకసారి గదిమాడు.

బోల్షివిక్కులు వచ్చేశారు - అనే మాటలు విన్నాక విముక్తికి సిగ్గులు వాలింది - యిక ఈ బండి ఆగదు. అని అర్థమైంది మాకు. యుద్ధం ముగిసేరోజులు ఇంత త్వరగా వస్తాయని మేమూహించుకోలేకపోయాం. తప్పించుకొని పారిపోవడానికి ప్రయత్నాలెక్కువ కాసాగాయి - ఏమో ఏమి చెప్పగలం? రోజులు బాగుంటే ఒకప్పుడు తుపాకి గుండ్ల గురి తప్పొచ్చు.

చావో బ్రతుకో తేలేరోజులవి. కెటీ దగ్గర, సోలానదిపై నాజీలింకా, ఒక సెంట్రీని కాపలా పెట్టారు. వంతెనడుగు భాగానికి ప్రాకి, కన్నాలు చేసి వాటిల్లో పేలుడు పదార్థాలు కూరుతున్నారు. నదిపై వంతెనలు పడగొట్టి తద్వారా సోవియట్ పురోగమనాన్ని నిరోధించాలనే తాపత్రయంతో. తూర్పు నుండి పడమరకు తిరోగమిస్తూన్న నాజీపటాల మొకటి దగ్గర పడింది. ఆ సైనిక బృందాన్ని చూస్తే, పూర్వం మాస్కో నుండి శరవేగంతో వెనక్కిపోయినా, తిరిగి చూడకుండా, పారివచ్చిన నెపోలియన్ సేన గుర్తుకు వస్తోంది. నాజీ పటాలపు దురవస్థను చూసి, జాలి కాదు కదా, ఒక్క నిట్టూర్పుయినా విడవలేదెవరూ. తగిలిన గాయాలకు మురికి గోనిగుడ్డలు చుట్టుకొని కాళ్ళీడ్చుకొంటూ నడుస్తున్నారా హిట్లర్ వీరులు. పోయిన యుద్ధం ఎల్లాగ తుడుచుకొని పోయినా, స్వస్తిక్ జెండాను మాత్రం వదలకుండా, భుజాన వేసుకొని, కుంటుకుంటూ యింటి ముఖం పట్టి పోతున్నారా, నాజీశూరులు. యుద్ధ దోపిడీగా వాళ్లతో తీసుకొని పోతూన్న సరుకుల్ని చూస్తే హాస్యాస్పదంగా వుంది. విరిగిన బండి - దానికితోడు కుంటి గుర్రం, బండిపైన ఎండు గడ్డిమోపు, ఒక బస్తానిండా బంగాళాదుంపలు, గంజికాచుకొనే చిప్ప, కాస్తంత గుర్రపుమాంసం - ఇవే వాళ్లు మోసుకొని రాగల్గిన అమూల్య సామాగ్రి, వారికి దేనిమీద ఆశగాని, చూడాలనే ఆసక్తిగాని వున్నట్లు కనబడదు. వారికి ఫ్యూరర్ - హిట్లర్ మీదవున్న కాస్తంత నమ్మకం కూడా ఎప్పుడో నశించినట్లుంది. ఎర్రసైన్యం వెన్నంటి తరుముతూంటే చలిచీమల్లాగా నాజీలంతా ఒకేచోట పోగవుతున్నారు. పిండి ఆరబోసినట్లు మంచుపేరుకొని వుంది. ఎముకల్ని కొరుక్కుతినే చలి. రష్యన్ భూమిని ఆక్రమించుదామని ఎంతో పేరాశతో ముందుకు సాగబోతే రష్యన్ ఫిరంగులకుతోడు, మంచుగడ్డొక పెనుభూతమై తలచితక్కుడుతోంది. రష్యా మింగుడు పడలేదు. ఎండ్రకాయలాగ గొంతుక పట్టుకొంది. నాజీలు పలాయన మంత్రం పరిస్తున్నారంటే మా ఆనందానికి మేరలేదు. “బోల్షివిక్కులప్పుడే ఇక్కడికి వచ్చేశారు” అనే మాట మా చెవిని పడగానే, ఎట్లాగైనా తప్పించుకొని పారిపోవాలని ముగ్గురు ఆడవాళ్లం నిశ్చయించుకొన్నాం.

అక్కడ నిలబడ్డ నాజీ కాపలావాడు ఏ నిమిషాన్నయినా పసికట్టి మమ్మల్ని పట్టుకొని మేమెవరమో, మేమక్కడ ఎందుకు తిరుగుతున్నామో అన్నీ ఆరా తీయగలడు. ఇష్టమైతే గ్రోస్ - రోసెన్ కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపుకు మమ్మల్ని తోలగలడు. లేదా అక్కడ కాల్చి పారేయగలడు. ఎక్కడివారినక్కడే కాల్చివేయడానికి నాజీ సైనికులందరికీ ఇంకా అధికారాలు వుండనే వున్నాయి. కాని యివన్నీ లెక్కచేయకుండా మా ప్రయత్నంలో మేము ముందుకు సాగాం. ఎన్నో అవమానాలతో, అమానుష వాతావరణంలో, ఒక్క

మాటలో నరకంలో నివసించామిన్నాళ్లాను. నేడు ఓటమిలో కాళ్లు చేతులు కాల్చుకొని, నీళ్లు కారుతూ కూర్చొన్న నాజీ సేనల్ని చూశాక మాకు పారిపోవడానికి అనంతమైన ధైర్యం, చక్కటి అవకాశం లభించాయి.

సోలానది అవతలగట్టున విశాలమైన తీరంవున్నది. ఆ ఇసుకపై మంచు పేరుకొని వుంది. చిన్న పిల్లవాణ్ని చంకలో ఎత్తుకున్న ముదుసలి చిరునవ్వుతో మమ్మల్ని అభినందిస్తూ, సైలీషియా ఉచ్చరణలో : “రష్యన్లు చాలా దగ్గరకు వచ్చేశారు. తుఫానులాగ వేగంతో సాగుతున్నారు” అంది.

అమాయకులెప్పుడూ అబద్ధం ఆడరు. కొన్ని గంటలు గడిచాక ఆమె మాటలు అక్షరాలా నిజమయ్యాయి.

రహదారులగుండా, కాలిబాటలగుండా అన్ని వైపుల నుండి ఎర్ర సైన్యం, శత్రువుని తరుముకొంటూ వస్తోంది. బలిష్ఠమైన వారి పాదాల క్రిందపడి, మంచునలిగి, కిర్కిర్ మని శబ్దం చేస్తోంది. నెత్తిమీద సూర్యుడు తీక్షణంగా ప్రకాశిస్తున్నాడు. నడ్డి వంచిపనిచేసే ఉత్తములెప్పుడూ ముందున్న కర్తవ్యాలను సదా యోచనలో పెట్టుకొంటారు. కష్టాలను విస్మరించరు. నిరాడంబరంగా మౌనం వహించి ముందుకు సాగిపోతారు. అట్లాగే సోవియట్ సైనికులు ముందంజవేస్తున్నారు.

ఏది మీ గమ్యస్థానం? వార్సా? నోడ్డి? పోజ్నాన్? అని వార్నెవరైనా అడిగితే “తిన్నగా బెర్లిన్ కే” అని సమాధానం వచ్చేది.

రష్యన్ మిలటరీ యింజనీర్లు, త్వరితగతిని, సైన్యాలు నదిని దాటడానికి కర్రలతో తాత్కాలికంగా వంతెనలను కట్టేవారు. నీళ్లలో తేలియాడే, పచ్చికర్రలు జారుతున్నాసరే, భయం లేకుండా నిలబడి, ఒక స్త్రీ ఆఫీసరు, జండాలతో సూచనలిస్తూ రహదారిని కంట్రోలు చేస్తూండేది. అత్యంత బాధ్యతాయుతమైన, ప్రమాదభరితమైన, ఆ పనిని నిర్వహిస్తూ, ఒక్కసారి తన యింటిని, పిల్లల్ని తల్చుకొంటే, ఆ రష్యను స్త్రీ హృదయం ఎట్లా కొట్టుకుంటుందో నేనూహించుకోగలను. ఇతర తలంపులేమీ లేకుండా స్వదేశ రక్షణే పరమావధిగా పెట్టుకొని, ఆ వీరవనిత ధైర్య సాహసాలతో తన విధిని నిర్వహిస్తోంది.

ఆ గ్రామ సమీపంలోనున్న పొలాల్లోను, అడవుల్లోను, అక్కడక్కడ, మంచుతో కప్పబడిన ఎత్తయిన ప్రదేశాలు మనకి కనిపిస్తాయి. వాటిపై గుర్తులుగా నున్న పంచకోట నక్షత్రాలు దారినపోయేవారి కందరికి మా స్వాతంత్ర్యాన్ని సంరక్షించడం కోసం ఎర్ర

సైనికుడక్కడ, తన అమూల్య ప్రాణాలను అర్పించాడని జ్ఞాపకం చేస్తున్నాయి. ఆ సోవియట్ పౌరుడు మా దేశంలోని మాతా శిశువుల క్షేమం కోసం తన రక్తాన్ని చిందించి మా ప్రాణాలు నిలబెట్టాడు. సర్వత్రా న్యాయం, ధర్మం, నెలకొల్పడానికి లెక్కచేయకుండా తన రక్తాన్ని తర్పణ చేశాడు.

ఆ తుదిఘడియల్లో కూడ, ఆస్పిచ్ లోని ఖైదీలను పగలు రాత్రి అనకుండా అంతకంతకు పడమరకు తోలుకొని పోయి, గ్రోన్-రోసెన్ బుహెన్ వాల్డు, రావెన్స్ బ్రక్, క్యాంపుల్లో పడేస్తున్నారు. చాలామంది దారిలోనే ఖర్చయిపోయారు. చివరి క్షణం దాక నాజీలు తమ హత్యాకాండను సాగిస్తూనే వున్నారు. మిత్ర రాజ్యాల సేనలు ఈ విషయాన్ని క్యాంపుల్లో ప్రవేశించిన తర్వాత నిదర్శనాలతో సహా స్వయంగా కనుగొన్నారు.

మైదానెక్, ఆస్పిచ్ కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపుల్ని నాజీల బారినుండి విముక్తి చేసినప్పుడు, బయటపడినవన్నీ గోరీలే! అసంఖ్యాక మానవ కళేబరాలే! మరణించిన జనంతో కిక్కిరిసి, బరువెక్కిన విషవాయువు మందిరాలను తెరవగానే కనబడ్డ యదార్థాలను మరొకసారి ప్రపంచానికి వినిపించమనండి.

బెర్గెన్, బెల్సెన్ క్యాంపుల్ని విముక్తి చేయడానికి లోన ప్రవేశించినప్పుడు, దూరాన్నుండి చూస్తే పాకల్లోని ఖైదీలందరూ ఒకేచోట గుమిగూడి, కదలకుండా, నిశ్శబ్దంగా వున్నట్లు కనబడినా, దగ్గరకు పోయి చూసేసరికి కనబడ్డవన్నీ మృతకళేబరాలే! ఈ భయంకర దృశ్యాన్ని చూసినప్పుడా సైనికులు పొందిన ప్రథమానుభూతిని మరొకసారి వివరించమని అడగండి.

క్యాంపు ముళ్లతీగల నుండి తప్పించుకొని బయటపడిన మాకు, నాజీలు పలాయన సమయంలో కాల్చడానికి గాని, వురి తీయడానికి గాని, లేదా విషవాయువులతో చంపడానికి గాని వీలు చిక్కక ప్రాణాలతో వదిలివేయబడ్డ ఖైదీలందరూ చుట్టాలు. ప్యారిస్, లెనిన్ గ్రాడ్, వార్సా, బవేరియా గ్రామాల్లో, బెర్లిన్, సోఫియా, బెల్ గ్రేడ్, అట్లాంటిక్ సముద్రతీరాన, లేదా ఆఖరికి పిరనీల దగ్గర ఎవరు ఏ మూల నివసిస్తున్నా సరే మేమంతా సహోదరులం. మాకు తెలియకుండా చనిపోయిన, మా ఖైదీల తల్లిదండ్రులందరూ మా సోదరులు. నాజీలచే హత్యచేయబడిన వారి స్నేహితులందరూ మాకు మిత్రులు. హిట్లర్ కిరాతకుల హయాంలో తల్లిదండ్రులను కోల్పోయిన అనాధులంతా మాకు ఆప్తులు. ఒకరికొకరం అపరిచితులమైనప్పటికీ మేమందరం ఒకే కుటుంబంలోని అన్నదమ్ములం, అక్క చెల్లెండ్రం. మా మధ్య నున్న దూరం కేవలం ఊహాజనితం.

క్రోధం మాకు బంధుత్వం కలిపింది. పాత స్మృతులు, హిట్లర్ హంతకులయెడ మనకున్న ద్వేషం, మమ్మల్ని దగ్గరగా తీసుకొని వచ్చాయి. నేడు ప్రపంచాన్ని పుష్పోద్ధానవనంగా ప్రభవింపజేయడానికి కొందరు ప్రయత్నిస్తూంటే, నాజీల అడుగుజాడల్లో నడిచే మరికొందరు ప్రళయాగ్ని జ్వాలల్లో ముంచాలని చూస్తున్నారు. పసిపాపల భావిని గురించి మళ్ళీ తల్లులు బెంగ పెట్టుకొంటున్నారు. యుద్ధం పేరు తల్చుకొన్నప్పుడల్లా తల్లుల హృదయాలెలా కొట్టుకొంటున్నాయో నేనూహించుకోగలను. నా హృదయం కూడా అంత వేగంగా కొట్టుకుంటూ, విశ్వంలోని మాతలందరి హృదయ స్పందనలతో లయగొల్పుతోంది. ఈ ఆలోచనలు వచ్చినప్పుడల్లా రాత్రిళ్లు నిద్రపట్టదు. నాజీలు పెట్రేగిన సంవత్సరాల్లో ప్రబలిన అమానుష అత్యాచారాలు, క్రౌర్యం, హత్యలు, వీటినుండి ఇప్పటికైనా మానవజాతి ఏమీ గుణపాఠాలు నేర్చుకోలేదా అని నన్ను నేను ప్రశ్నించుకొంటాను.

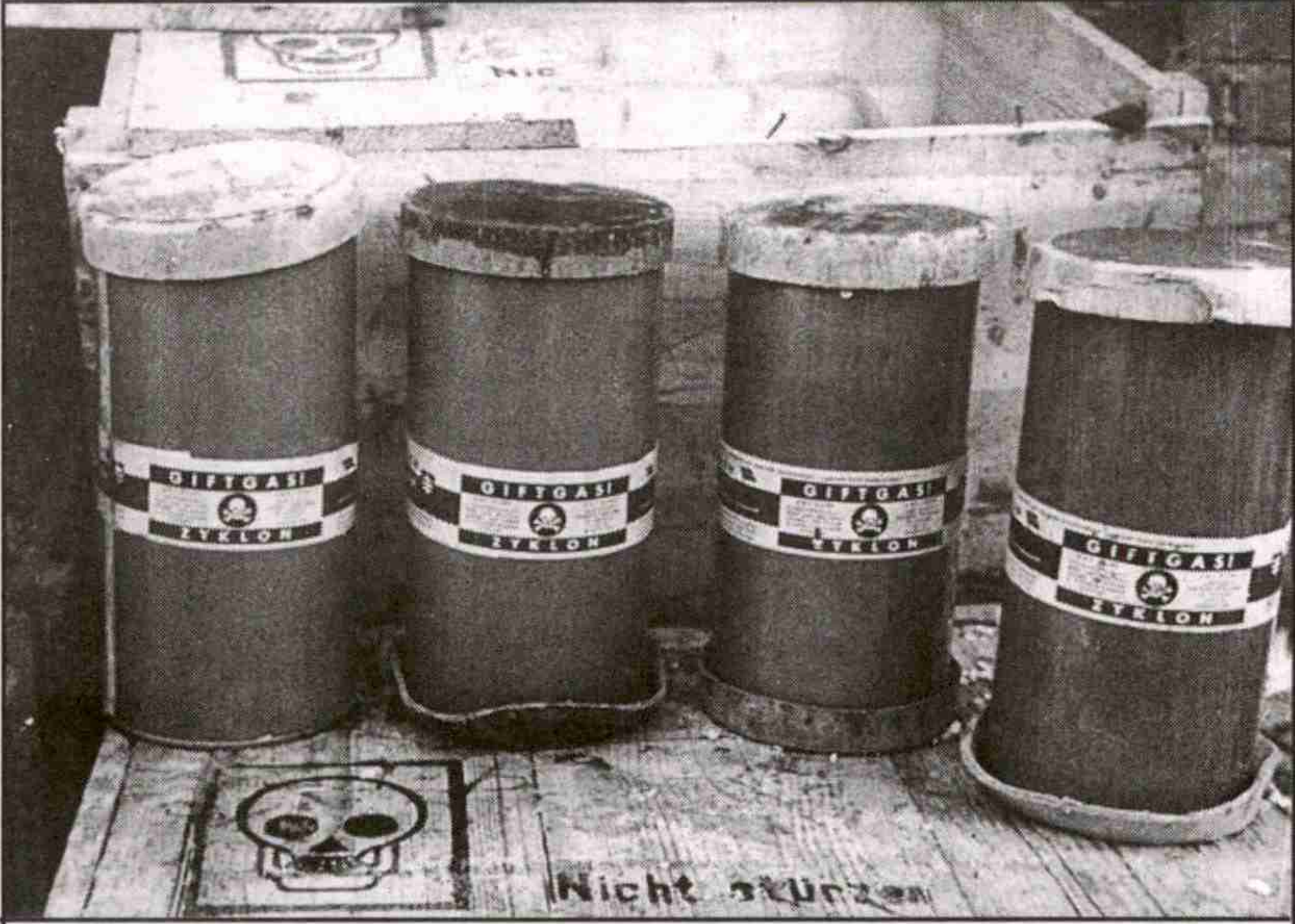
సమస్తం అనుభవించిన మాకా బాధలను గురించి బాగా తెలుసు. వాటిని మరచిపోవాలన్నా మరచిపోలేం. నిద్రించినా, మేల్కొన్నా, పూర్వ స్మృతులన్నీ భూతాల్లాగ మమ్మల్ని నేటికీ వెంటాడుతూనే వున్నాయి. మనల్ని ఎదుర్కొన్న సమస్యలకు నేడు సర్వత్రా సమాధానం వినపడుతోంది. మనదీక్ష ద్విగుణీకృతమౌతోంది. నాజీ కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపుల్లో, జైళ్లలో నానా బాధలు పడ్డ తోటి సోదర సోదరీమణులందరికీ నేనొక పిలుపునిస్తున్నాను. మీరే దేశంలో ఏ మారుమూలనున్నా సరే నా పిలుపునందుకోండి. మళ్ళీ హంతకులెవరూ తలెత్తకుండా చేసే మహత్తర కృషికి మీరు చేయూతనిచ్చి నూతన సత్తువ కలుగజేయండి. తద్వారా మానవజాతికి రానున్న ప్రమాదాన్ని నిర్మూలించండి. విశ్వశాంతిని శాశ్వతంగా నెలకొల్పండి.

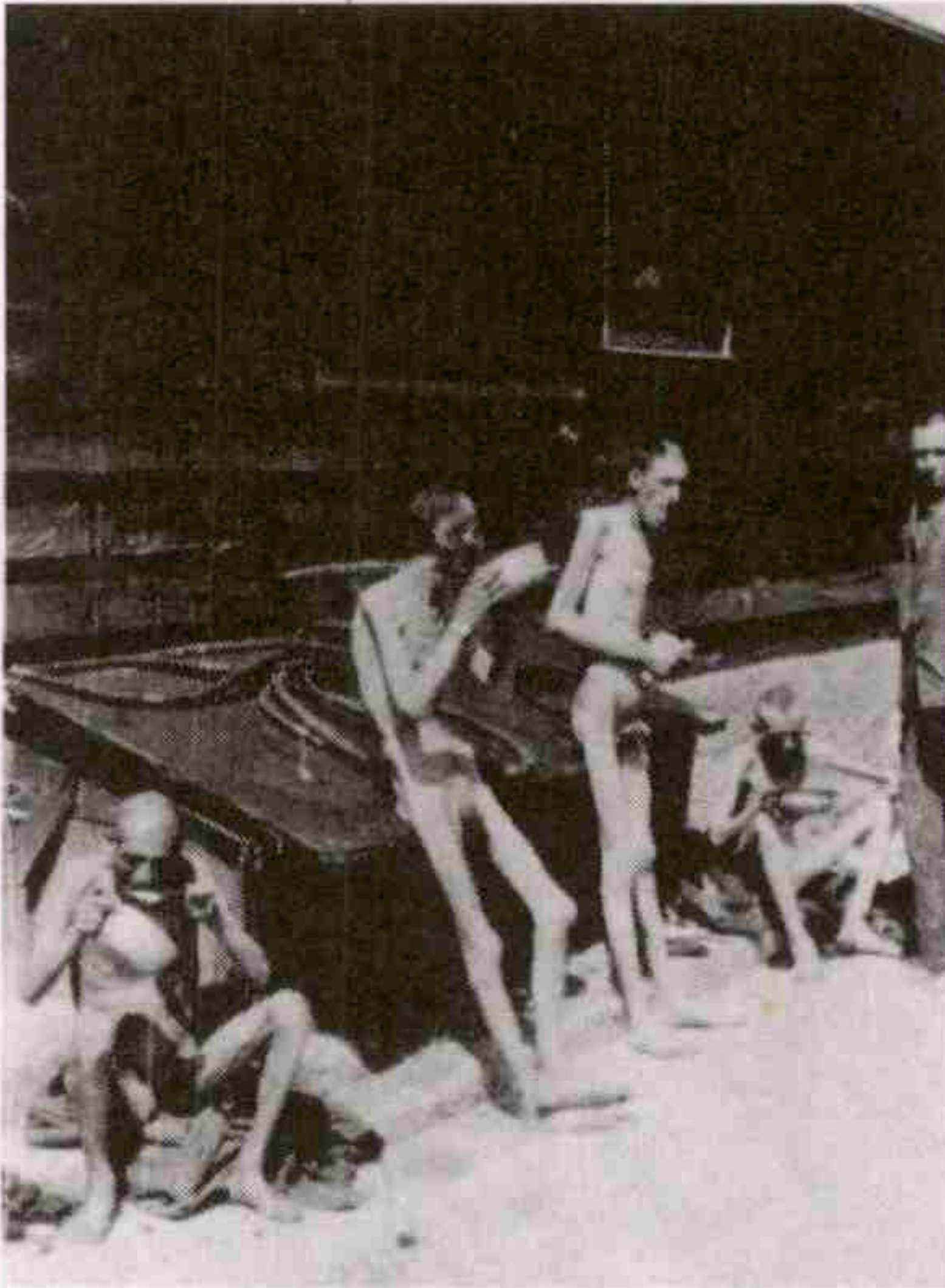
కాన్సెంట్రేషన్ క్యాంపుల్లో శవాల గుట్టలు

సైక్లోన్' అనే విషవాయువు ఉత్పత్తికి గాను
నాజీలు జర్మనీ నుంచి దిగుమతి చేసిన రసాయనిక పదార్థాల డబ్బాలు

కాన్సంట్రేషన్ క్యాంపుల్లో
ఖైదుచేయబడ్డ వారి దుస్థితి

ఆస్విచ్ కాన్సంట్రేషన్ క్యాంప్ ప్రధాన ద్వారం

కాన్సంట్రేషన్
క్యాంపులో
దీనస్థితిలో
ఓ మహిళ

FOR FAVOUR OF REVIEW

నాజీ నరమేధం గురించి హిట్లర్ ఫాసిజం
గురించి తెలిసిన వారందరికీ గుర్తుండే పేరు ఆస్విచ్.
పోలండ్‌లోని ఈ చిత్రహింసా శిబిరంలో సాగిన
అమానుష హత్యాకాండ, రాక్షస హింసా చర్యలు
ప్రపంచాన్ని వెన్నాడుతూనే వున్నాయి. దీనిపై పలు
పుస్తకాలు, చరిత్ర కథనాలు వెలువడ్డాయి.
హాలివుడ్‌లో చిత్రాలు కూడా వచ్చాయి. ఇప్పుడు
మీకు అందిస్తున్న ఈ పుస్తకం ఈ నరకంలో గడిపిన
బందీల నరకప్రాయమైన అనుభవాల ప్రత్యక్ష
కథనం.

Check List

Book Number	PSLO1A220	Date	15/11/22
Front Cover	yes	Back Cover	yes
Blank Pages	CI, 41		
Missing Pages	NO		
Prepared By	P. Pragathi	Cutting By	P. Pragathi
Scanned By	U. S. S. S. S. S.	Pages	45